

Ett gravfält från yngre järnålder

Undersökningar inför nydragning av Roslagsbanan och anläggandet av Arninge station

Arkeologisk förundersökning och arkeologisk undersökning

Fornlämning Täby 102:1 och 656 samt Östra Ryd 309
Arninge 4:1 och Rydboholm 2:1
Täby och Östra Ryd socken
Täby och Österåkers kommun
Stockholms län
Uppland

Christian Gatti och Jan Ählström

Ett gravfält från yngre järnålder

Undersökningar inför nydragning av Roslagsbanan och anläggandet av Arninge station

Arkeologisk förundersökning och arkeologisk undersökning

Fornlämning Täby 102:1 och 656 samt Östra Ryd 309
Arninge 4:1 och Rydboholm 2:1
Täby och Östra Ryd socken
Täby och Österåkers kommun
Stockholms län
Uppland

Christian Gatti och Jan Ählström



Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2018

Omslag: Fotostav mot sommarhimmel. Foto Oskar Spjuth.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954

ISBN 978-91-7453-679-9

Tryck: JustNu, Västerås 2018

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Målsättning och metod	7
Förundersökning	7
Arkeologisk undersökning, gravfältet Täby 102:1	7
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Genomförande	10
Förundersökning	10
Gravfältet, en oregistrerad boplats och ett nypåträffat torp	10
Stensträngen Östra Ryd 309	10
Arkeologisk undersökning, gravfältet Täby 102:1	11
Gravar	11
Övriga anläggningar	11
Förmedling	11
Undersökningsresultat	13
Förundersökning	13
Gravfältet	13
Stensträngen och boplatsen	17
Arkeologisk undersökning, gravfältet Täby 102:1	18
Gravar	18
Stenpackningar	25
Härdar	26
Terrasseringar	26
Fynd	27
Analyser	28
Gravfältets datering	29
Tolkning och diskussion	30
Gravfältet i landskapet	30
Gravfältet – morfologi och funktion	30
Utvärdering och måluppfyllelse	33
Referenser	34
Kart- och arkivmaterial	34
Litteratur	34
Tekniska och administrativa uppgifter	35
Arkeologisk förundersökning	35
Arkeologisk undersökning	35
Bilagor	37
Bilaga 1. Schakttabell, förundersökning	38
Bilaga 2. Schaktplaner, förundersökning Täby 102:1	39
Bilaga 3. Anläggningstabell, förundersökning	41
Bilaga 4. Fyndtabell, förundersökning	42
Bilaga 5. Anläggningstabell, arkeologisk undersökning	43
Bilaga 6. Fyndtabell, arkeologisk undersökning	44
Bilaga 7. Ruttabell, arkeologisk undersökning	44
Bilaga 8. Osteologisk analys	45
Bilaga 9. Vedartsanalys	47
Bilaga 10. ¹⁴ C-analys	49



Figur 1. Undersökningsplatsernas lägen markerade med ringar. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Under våren och försommaren 2017 utförde Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) en arkeologisk förundersökning av gravfältet Täby 102:1, en intilliggande möjlig boplats (oregistrerad) och en nypåträffad torplämning (Täby 656) samt stensträngen/terrassen Östra Ryd 309. Därefter genomfördes en arkeologisk undersökning av gravfältet (figur 1). Undersökningarna föranleddes av en planerad ny dragning av Roslagsbanan med tillhörande station vid Arninge norr om Stockholm.

Förundersökningen av gravfältet (Täby 102:1) omfattade totalavbaning och rensning av de framkomna lämningarna. Det öppnades ett drygt 1 000 m² stort schakt varvid fem runda stensättningar och rester efter en sjätte triangulär stensättning framkom jämte ett antal stenpackningar av oklar funktion (figur 2). I anslutning till stensättningarna förekom terrasseringar vilka blivit anlagda med syfte att framhäva gravarna. I samband med rensning och metalldetektering gjordes fynd av recent ursprung varav fyra tillvaratogs för att kasseras efter registrering.

Söder om gravfältet framkom lämningar efter torpet Lugnet i form av en syllstensgrund och en intilliggande möjlig husgrund. En syllstensrad som låg på en av gravarna samt stora mängder sentida skräp och raseringsmassor påvisar läget för ytterligare en sentida byggnad, en ekonomibyggnad som också tillhört torpet Lugnet. Torplämningen var inte känd inför förundersökningen. Den undersöktes inte närmare då den bedömdes vara tillkommen efter 1850 (och således inte hade status som fornlämning). Torplämningen har efter förundersökningen registrerats i Fornminnesregistret som Täby 656, lägenhetsbebyggelse, med status som övrig kulturhistorisk lämning.

Av den möjliga boplatsen som utpekats i åkern norr om gravfältet förekom inte några spår. Det påträffades stenlyft och enstaka sprängstensgropar som i vissa fall var sotiga och kolbemängda.

Efter att stenarna som motsvarande stensträngen/terrassen (Östra Ryd 309) schaktats fram avfördes lämningen som en naturbildning.

Den arkeologiska undersökningen av gravfältet (Täby 102:1) omfattade de sex stensättningarna, åtta stenpackningar samt terrasseringar och en härd. Undersökningsområdet utgjordes av de cirka 1 000 m² som schaktades fram vid förundersökningen. Utöver de sex stensättningarna bedömdes inte någon av stenpackningarna som gravar. Gravarna saknade identifierbara gravskick och fynden var få och utgjordes av en glaspärla, enstaka nitar och tenar samt små mängder djurben. Människoben saknades helt. Gravfältet dateras till vendel-/vikingatid genom ¹⁴C-analys av brända djurben från stensättning A2 och A3 samt genom fynddatering av glaspärLAN.

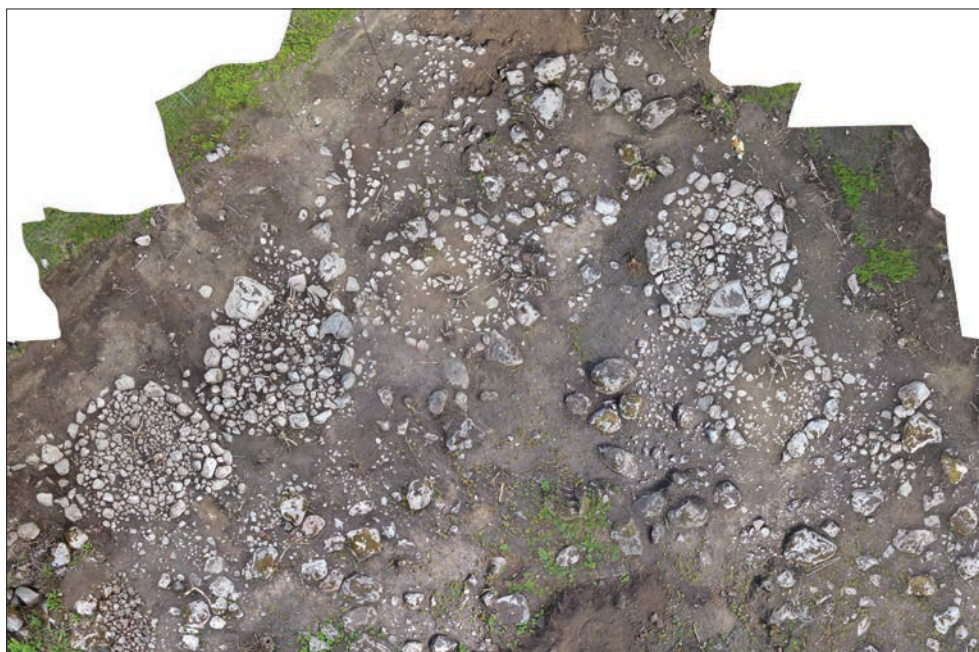
Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har genomfört en förundersökning och en arkeologisk undersökning av fornlämningar belägna öster om handelsområdet i Arninge, Täby kommun. Undersökningarna genomfördes till följd av planerna på en ny station utmed Roslagsbanan, Arninge station. Som en följd av planerna kommer en del av bansträckningen att flyttas västerut, närmare E18 och den planerade stationen. Den nya bansträckningen kommer att påverka gravfältet Täby 102:1 och en intilliggande boplats (ej registrerad i Fornminnesregistret) samt stensträngen Östra Ryd 309. I Fornminnesregistret (FMIS) beskrivs gravfältet Täby 102:1 som 50 × 20–70 meter stort (V–Ö) och bestående av fem runda stensättningar varav en osäker. Gravfältets begränsning är oklar till följd av schaktmassor i den västra delen som möjligen kan täcka ytterligare gravar. Boplatsen påträffades i samband med en tidigare utredning varvid två stolphål och en mörkfärgning dokumenterades (Runesson 2013). Stensträngen Östra Ryd 309 beskrivs i FMIS som 18 meter lång (NNÖ–SSV), 1 meter bred och bestående av 0,5–1,0 meter stora stenar. Vid förundersökningen av gravfältet dokumenterades och delundersöktes en nypåträffad torplämning.

Efter direktval av Länsstyrelsen tilldelades KM uppdraget att genomföra en förundersökning av lämningarna. Därefter direktvaldes KM som utförare av uppdraget att genomföra en arkeologisk undersökning av gravfältet Täby 102:1.

Förundersökningen och den särskilda undersökningen bekostades av Stockholms Lokaltrafik (SL).

Fältarbetet utfördes under april–maj respektive juni–juli 2017. Jan Ählström ansvarade för förundersökningen, Christian Gatti för den arkeologiska undersökningen av gravfältet. De har utarbetat de delar i rapporten som berör respektive undersökning.



Figur 2. Det undersökta gravfältet sett från ovan. Lodfoto och bearbetning av Oskar Spjutth, KM.

Målsättning och metod

Förundersökning

Förundersökningen syftade till att undersöka gravfältets (Täby 102:1), stensträngens (Östra Ryd 309) och den oregistrerade boplatsens omfattning och karaktär inför en arkeologisk undersökning.

Vid stensträngen öppnades ett schakt och vid boplatsen grävdes sökschakt om dubbel skopbredd (cirka 3 meter breda). Gravfältet avbanades och kompletterades med två sökschakt varav ett grävdes med dubbel skopbredd. I en nypåträffad husgrund grävdes ett schakt.

Samtliga gravar och stenpackningar på gravfältet finrensades och två stenpackningar undersöktes, en helt och en genom en tranché.

Samtliga anläggningar metalldetekterades (med en detektor av märket Minelab E-trac) efter avbanning men det vara bara i stenpackningarna som det grävdes för att fånga föremålen som gett utslag.

Förekomst av sentida fynd noterades medan fynd som bedömdes kunna vara förhistoriska tillvaratogs och registrerades varefter de kasserades.

Schakten och alla påträffade arkeologiska objekt och framträdande topografiska objekt samt störningar dokumenterades i plan genom inmätning med RTK-GPS. Mätdata överfördes till Intrasis för registrering. Sökschakten beskrevs översiktligt och samtliga anläggningar bestämdes till typ och beskrevs. Anläggningarna snedfotograferades.

För att datera en nypåträffad torplämning genomfördes en kartstudie varvid den härads-ekonomiska kartan (upprättad 1901–06) och avmätningar av byn Öster Arninge (upprättade 1637, 1804 och 1879) samt en karta över Täby socken (upprättad 1837) studerades.

Resultatet är inrapporterat till Fornminnesregistret varvid torplämningen registrerats som Täby 656, lägenhetsbebyggelse med status som övrig kulturhistorisk lämning.

Arkeologisk undersökning, gravfältet Täby 102:1

Den arkeologiska undersökningens övergripande syfte var att bidra med kunskap om gravfältets anläggningar och att ta vara på fornynd. KM hade för avsikt att:

- Klargöra och dokumentera gravarnas yttre och inre formelement.
- Klargöra gravskick samt antalet gravlagda, ålder och kön.
- Klargöra förekomst av gravgävor, deras antal och typ.
- Klargöra anläggningarnas datering.
- Klargöra terrasseringens uppbyggnad och kronologi.
- Klargöra stenpackningarnas syfte, funktion och kronologi.
- Sätta in lämningarna i den omgivande fornlämningsbilden.

Stensättningarna, stenpackningarna samt terrasseringar rensades fram för hand, beskrevs och fotograferades. Gravarna undersöktes kontextuellt och i en av dem (A1) upprättades även en profil för att klargöra det stratigrafiska förhållandet till intilliggande terrassering. Övriga anläggningar undersöktes generellt genom att halva anläggningen grävdes ut med spade och skårslev.

Anläggningar, sektioner, fynd, prover samt andra relevanta arkeologiska eller topografiska kontexter mättes in med RTK-GPS och överfördes till Intrasis (GIS-baserat dokumentationsprogram). Samtliga anläggningar mättes in på nytt och gavs nya anläggningsnummer. Båda numren redovisas i rapporten. Anläggningen som undersöktes kontextuellt dokumenterades med profilritning i skala 1:20. Digital fotografering av anläggningar och miljöer gjordes fortlöpande.

Enskilda fynd relaterades till de kontexter de påträffades i. Efter fältfasen rengjordes fynden och registrerades i en anpassad databas i Intrasis.

Träkol och ben samlades in från de anläggningar där sådana fynd påträffades i syfte att ¹⁴C-datera anläggningar. Före ¹⁴C-analysen skickades träkolet för vedarbetsbestämning för att få fram prover med så låg egenålder som möjligt. Vedartsanalyserna gjordes av Erik Danielsson, Vedlab. ¹⁴C-analysen utfördes av Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Den osteologiska analysen ombesörjdes av Lisa Hartzell, Stiftelsen Kulturmiljövård.

Fixpunkter mättes in med RTK-GPS i rikets koordinatnät Sweref 99 TM. Utifrån fixpunkterna har lodfotografier rektifierats och presenteras i rapporten (figur 2).

Metalldetektor av modell Minelab E-trac användes kontinuerligt vid undersökningen av gravar och övriga anläggningar i syfte att fånga upp förekomsten av metallföremål inom olika kontexter. Sedvanlig svepteknik med överlappning användes vid metalldetektering i syfte att säkerställa full täckning av den undersökta ytan. Utslag markerades med fyndpinnar och undersöktes kontextuellt.

Topografi och fornlämningsmiljö

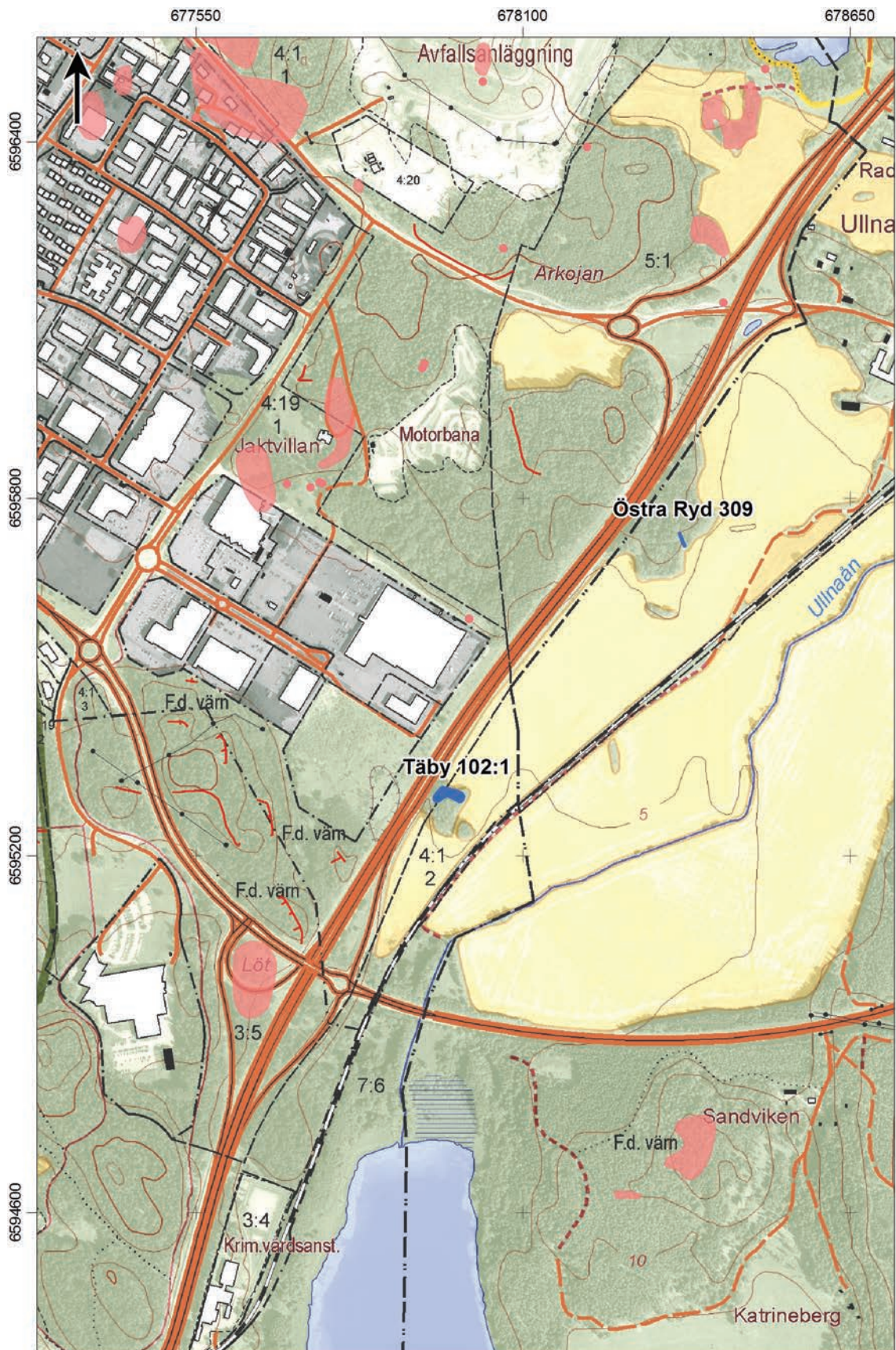
Det aktuella området ligger mellan Ullnasjön i norr och Hägernäsvik (Värtan) i söder (figur 3). I åkermarken mellan de båda sjöarna löper Ullnaån som rimligen utgör en rest av en uppgrundad förbindelse mellan sjöarna.

Gravfältet (Täby 102:1) låg på en höjdrygg som löper i SV–NÖ och NV–SÖ och bildar en böjd form. Höjdryggen låg inom ett stycke beskogad impedimentmark som mot nordväst gränsade till E18. I resterande väderstreck vidtog åker. Utöver höjdryggen var impedimentet flackt och låg 6–7 meter över havet.

Den möjliga boplatsen omfattade en förhöjning, i den flacka åkern nordöst om gravfältet, som låg runt 5 meter över havet. Stensträngen (Östra Ryd 309) var belägen i höglänt skogsmark, rik på stenar och block, nära kurvan för 15 meter över havet.

Arninge ligger i en dalsänka vilken bildar en sammanhållen bebyggelsemiljö med stensträngar, boplatser och gravfält. Här tycks finnas en relativt lång bebyggelsekontinuitet under järnåldern, då fasta bosättningarna blev möjliga genom strandförskjutning.

Ullnasjön, även tidigare känd som Ormgårdssjön, ligger cirka 1,3 kilometer norr om undersökningsområdet. Från sjön löper Ullnaån i södergående riktning och rinner ut i Stora Värtan. Förlederna Ullna och Ormgård syftar på gårdsnamn som har legat intill sjön. Namnet Ormgårdssjön förekommer i äldre kartmaterial från 1600-talet och framåt. Det finns även belägg från Lantmäteriverkets arkiv där Ormsjö förekommer under 1600-, 1700- och 1800-talen, likaså på Generalstabens gamla karta. Däremot står det Ullnasjön på ekonomiska kartan från förra sekelskiftet (SOFI 1979). Det intressanta här är förstås om förleden Ull-, som förmodligen åsyftar en gudom, kan kopplas till järnåldersmiljön på platsen.



Figur 3. Undersökningslokalerna markerade i blått. Omgivande fornlämningar är markerade som röda ytor, punkter och linjer. Utdrag ur digitala Fastigbetskartan. Skala 1:10 000.

Genomförande

Förundersökning

Gravfältet, en oregistrerad boplats och ett nypåträffat torp

Inför förundersökningen hade träden avverkats och det mesta, förutom en del kvistar och sly, hade transporterats bort.

Redan vid en inledande besiktning, tillsammans med SL, observerades flera husgrunder i området jämte andra anläggningar av sentida karaktär. Ingen av dessa lämningar var tidigare registrerade i FMIS.

Avbaningen inleddes med den del av gravfältet, som låg utmed E18, där tre gravar (stensättningar) var synliga genom delar av kantkedjorna. Närmast vägen var marken kraftigt störd, berg har blivit bortsprängt och återfyllts med jord och sprängsten. De påförda massorna visade sig delvis täcka gravarna. Längre åt sydväst bestod de påförda massorna av stora sprängstenar vilka var för stora för grävmaskinen att flytta. Det gick därför inte att schakta längre åt sydväst. Vid rensningen framträdde en stenpackning mellan de två sydligaste av stensättningarna, vilken bedömdes som en möjlig sydportal eller en separat grav. I marken norr om de tre stensättningarna framkom svårbedömda stenpackningar. Två av dem, en triangulär liten stenpackning och en stenrad, bedömdes som rester efter en större triangulär stensättning. Utifrån resterna av den triangulära stensättningen bedömdes resterande stenpackningar som möjliga rester efter schaktskadade anläggningar. Söder om de tre stensättningarna påträffades också stenpackningar vilka bedömdes som delar av en terrass kopplad till anläggandet av stensättningarna.

Vinkelrätt mot E18, och öster om den nordligaste av de tre stensättningarna utmed E18, var två stensättningar synliga genom delar av kantkedjorna. De två gravarna var till del överlagrade av sentida röjningsrösen vilka schaktades bort efter att de karterats och beskrivits. Även området sydöst om de två stensättningarna var belamrat med sentida röjningsrösen och påförda stenar av olika storlek och slag. Det förekom en hel del sprängsten bland stenarna. I denna del av området försvårades schaktningen av en stor mängd sentida skräp som påminde om rasermassor från byggnader. Efter att runt 0,5 meter påförda massor grävts bort framträdde de två stensättningarna i sin helhet och ytterligare två stenpackningar vilka tycktes vara överlagrade av eller ansluta till stensättningarna. På den ena av stensättningarna fanns en stenrad som påminde om en stensyll.

I den flacka och till synes stenfria ytan mellan gravfältet och de nypåträffade husgrunderna öppnades två sökschakt för att säkerställa gravfältets avgränsning samt för att klargöra förekomst av förhistorisk bosättning eller ytterligare bebyggelselämningar.

För att få mer kunskap om stenpackningarnas funktion undersöktes A760 i sin helhet och det grävdes en tranché (S1474) genom stenpackningen A200010 i terrassen A524. För att eftersöka daterbara fynd grävdes ett schakt i den av husgrunderna som varit ett boningshus.

I åkern nordöst om gravfältet där boplatsen utpekats grävdes sökschakt.

Stensträngen Östra Ryd 309

Lite knappt hälften av den registrerade lämningens nordvästra del berördes av förundersökningen, resterande del låg utanför undersökningsområdet. Den berörda delen av lämningen avtorvades och grovrensades.

Arkeologisk undersökning, gravfältet Täby 102:1

Gravar

Inledningsvis rensades samtliga anläggningar för hand och med hjälp av grävmaskin där behov uppstod. Växtlighet avlägsnades och därefter lodfotograferades gravarna och intilliggande stenpackningar. Samtliga anläggningar mättes in digitalt. Gravar och stenpackningar totalundersöktes, lager för lager, och särskild vikt lades vid sökning av daterande fynd. Delar av fyllningen sållades genom 4 mm raster. Vid undersökningen användes maskin för ta bort de större stenarna. Kantkedjestenarna togs bort sist. Metalldetektor användes kontinuerligt för att söka metallföremål i de olika lagren.

Efter att gravarna undersökts och avlägsnats, avbanades ytterligare 1–2 dm steril jord för att fastställa att inga äldre anläggningar överlagrats.

Övriga anläggningar

De mindre stenpackningarna undersöktes primärt för hand och de större packningarna togs bort med maskin. Övriga anläggningar snittades genom att halva anläggningen grävdes ut varefter den dokumenterades. Slutligen tömdes resterande del. I den största stenpackningen (A3122) grävdes en 1 × 1 meter stor ruta, G4193 (bilaga 7) för att fastställa stenpackningens uppbyggnad och relation till topografin och andra anläggningar. Vi ville även se om där fanns fynd.

Förmedling

Utgrävningsplatsens svårtillgängliga läge gjorde det svårt för allmänheten att ta sig dit och därmed kunde inte några publika visningar hållas. Två privata visningar hölls för personal från SL och Trafikverket (figur 4). I övrigt tog vi hjälp av Leif Grönwall, ansvarig utgivare av Fornminnesnytt, Täby hembygdsförenings digitala nyhetsbrev. Vid flera tillfällen besökte han oss och förmedlade om de pågående arkeologiska insatserna via nyhetsbrevet (Fornminnesnytt 2017).



Figur 4. Visning vid gravfältet Arninge 102:1. Foto Christian Gatti.



Figur 5. Gravfältets nordöstra del, gravarna A5 och A4 framrensade. Christian Gatti står på A4. Foto från öster av Jan Ählström.

Undersökningsresultat

Förundersökning

Gravfältet

Inom det cirka 1 000 m² stora område som öppnades dokumenterades fyrtio olika objekt (figur 6, bilaga 1–3 och tabell 1). Ungefär hälften av dem utgör stensättningar och stenpackningar vilka kopplas till gravfältet. De resterande anläggningarna är sentida och merparten av dem kan kopplas till den nypåträffade torplämningen.

I förhållande till gravfältets utbredning enligt FMIS framkom de gravrelaterade lämningarna i den västra delen. Den östra delen dominerades av störningar och påfört material. De sentida lämningarna förekommer inom hela området som registrerats för gravfältet samt söder om det.

Typ	Antal
Stenpackning	8
Röjningsröse	7
Grav (stensättning)	6
Störning	3
Terrassering	2
Husgrund	2 (varav 1 osäker)
Spismursröse	1
Syllstensrad (husgrund)	1
Stensamling	1
Sotfläck	1
Grop	1

Tabell 1. De påträffade anläggningarna fördelade efter typ.

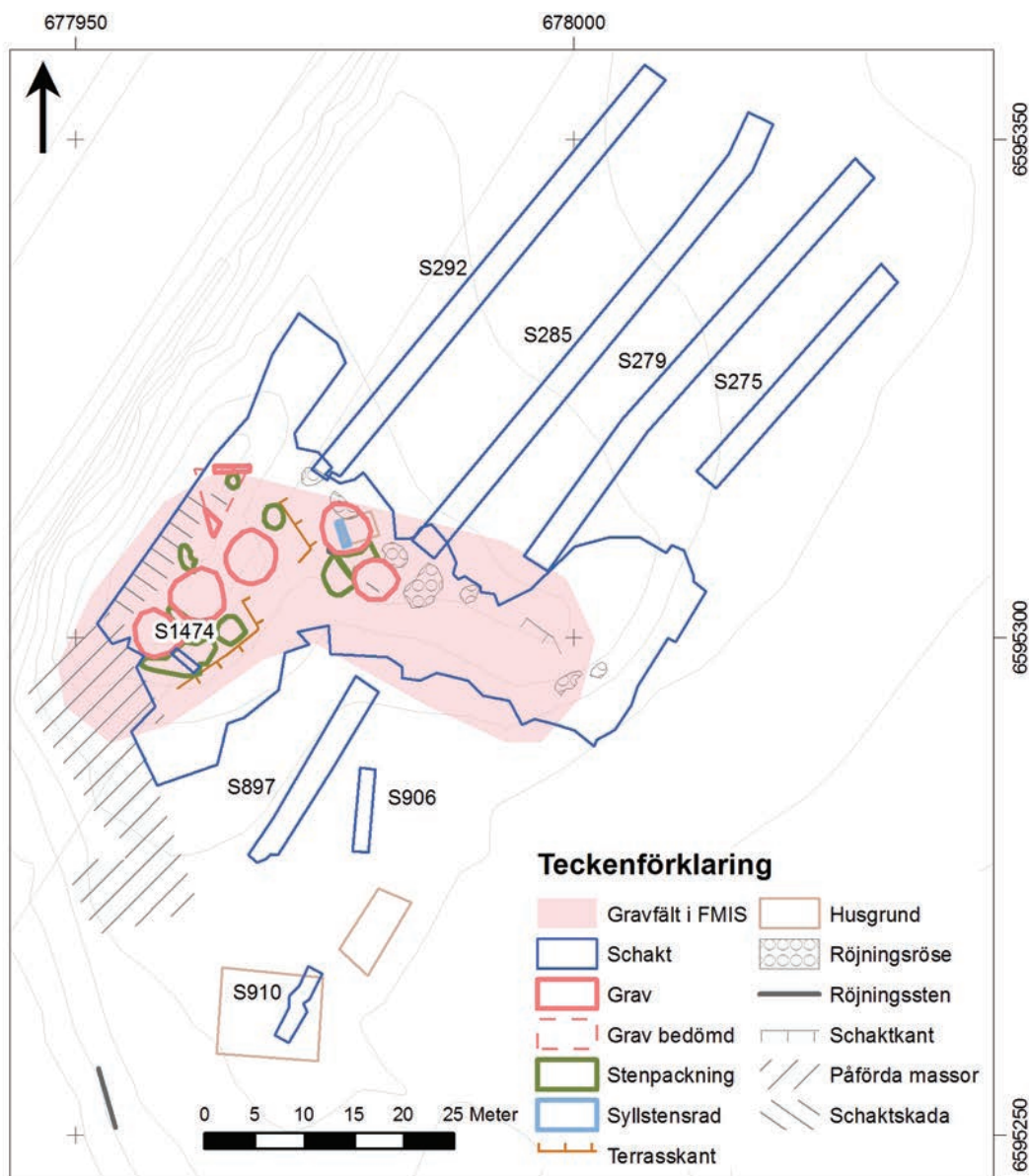
Gravar, stenpackningar och övriga anläggningar

Av de sex gravarna utgjorde fem stensättningar vilka var helt eller delvis synliga innan avbanning (A1–5). De var runda, flacka, och välavgränsade. De var 4–5 meter stora med kantkedjor av större stenmaterial. Stenpackningarna bestod av blandat material utom i A3 som i det närmaste framstod som ofyllt. Den sjätte stensättningen (A6) är hypotetisk. Den är uttolkad från två anläggningar. Den ena av anläggningarna är en triangulär stensättning tolkad som den södra spetsen och den andra anläggningen är en stenrad vilken tolkas som en del av basen i norr. Dess ursprungliga storlek bedöms till cirka 7 × 5 meter i sida (N–S).

Åtta anläggningar definierades som stenpackningar. Stenpackningarna är oftast oregelbundna, ett fåtal är runda, och 2–3 meter stora. De ansluter till eller ligger nära gravarna och ingår i terrasseringar eller utgör möjliga satellitanläggningar. Det kan inte uteslutas att det finns gravar bland stenpackningarna.

Två terrasseringar dokumenterades, en öster om och den andra norr om stensättningarna A1–3. Terrassernas kanter sammanfaller med en naturlig nivåskillnad vilken byggts på/förstärkts/framhävts genom att stenar blivit placerade mellan markfasta större stenar/block. I den del av terrasseringen som ansluter till grav A1 och A2 förekommer stenpackningar (A492 och A200010) i utrymmet mellan gravarna och terrasskanten.

Därutöver framkom en hårdliknande sotfläck som anslöt till graven A4.

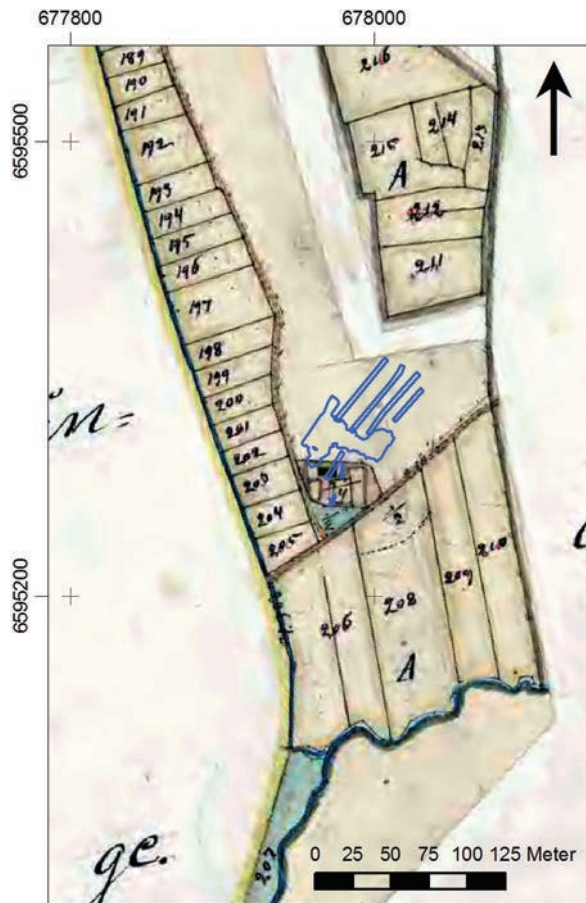


Figur 6. Schaktplan över gravfältet Täby 102:1 och den registrerade boplatsen. Skala 1:750.

Sentida lämningar och torpet Lugnet

Utöver gravar och stenpackningar dokumenterades sentida objekt i form av två husgrunder (varav en med spismursröse), en syllstensrad (efter en ekonomibyggnad), och röjningsröse varav en stensträngsliknande rad med bortröjd sten. Husgrunderna låg i den flacka marken söder om gravfältet och syllstensraden framkom på en av gravarna på gravfältet. Röjningsrösen och annan röjningssten återfanns i anslutning till åkermarken och bedöms vara kopplad till 1800- och 1900-talets odling.

Husgrunderna kopplas till torpet Lugnet som enligt den Häradsekonomiska kartan (upprättad 1901–06) låg i ett läge som överensstämmer med grunden efter boningshuset A731 (figur 8). Enligt avmätningar av Öster Arninge, på vars ägor torpet låg, var platsen obebyggd 1804 (markområdet är benämnt Storhagen på kartan) och på en yngre avmätning från 1879 är marken omnämnd som tomt och det finns en byggnad markerad där boningshuset påträffades (figur 7). Torpet etableras mellan 1804 och 1879. På den häradsekonomiska kartan är också en ekonomibyggnad markerad nordöst om boningshuset (figur 8). Läget för ekonomibyggnaden stämmer på ett ungefär med syllstensraden



Figur 7. Utdrag ur 1879 års avmätning av Östra Arninge med den ej namngivna tomten. Undersökningschakten är markerade med en blå figur. Skala 1:5 000.



Figur 8. Utsnitt ur häradsekonomiska kartan från 1901–06. Undersökningschakten är markerade med en blå figur. Skala 1:5 000.

A200032 vilken legat till grund för det hypotetiska lilla huset A200029. Att det stått ett hus på platsen förklarar de omfattande påförda massorna, raseringsmassorna och det sentida skräpet mellan gravarna A4 och A5 och sydöst om dem.

Äldre avmätningar av Öster Arninge visar att det under 1700-tal fanns ett torp benämnt Lugnet en dryg kilometer längre åt norr. Vid 1700-talets mitt betecknas platsen som öde men torpnamnet levde vidare som beteckning för torpets gamla åkervretar.

Fynd

Vid metalldetektering av stenpackningarna framkom bara sentida fynd i form av spikar och metallbitar.

Vid rensning av stenpackning A200010 som kopplas till terrasseringen påträffades sentida fynd i form av en nit (F1) och ett beslag (F3) samt ett kopparmynt (2 öre) från 1880 (Oscar II) (F5). Niten var 0,02 m lång med ett lätt rombiskt nithuvud, 0,025 meter stort i diameter. Beslaget var 0,03 × 0,02 meter stort med ett centralt placerat nithål. Vid undersökning av stenpackning A760 påträffades en järnten (F4). Vid schaktning och rensning framkom därutöver sentida fynd i form av rödgods, porslin, metall (t.ex. spik), glas (t.ex. en vinflaska av Alsace-/Rhentyp) och plast samt ett ostronskal (F2). De sentida fynden påträffades framför allt i anslutning till gravarna A4–5 och därmed syllstensraden A200032 samt i gropar och störningar. Samtliga fynd kopplas till torpet Lugnet.



Ostron – torparmat à la 1800-tal

Med tanke på lämningarna efter torpet Lugnet är två av fynden lite speciella och därför intressanta. Fynden är inte tillvaratagna och intresset ligger mer åt det kuriösa hållet. Bland skräpet som fanns i området runt den mindre ekonomibyggnaden, som legat på två gravar, hittades ett ostronskal och en vinflaska. Av flaskans form att döma har den innehållit vin från Alsace/Rhen. Kombinationen vitt vin och ostron är fantasieggande, speciellt mot bakgrund av kontexten – ett torp. Satt verkligen torparna och åt delikatesser och pimplade Rhenvin? Den typen av matvanor förknippas snarast med en ”finare” miljö, en högreståndsmiljö, inte en torparmiljö. Efter lite ovetenskapligt googlande verkar det som att just ostron tidigare var mer vardaglig mat än den delikatess vi idag ser dem som. Eftersom ostron var vanligt förekommande och därmed billigt var det rent av fattigmansmat. Statusen som vardagsmat understryks av att det under 1900-talets första hälft var lika vanligt med ostron på stadshotellens menyer som strömming och klassikern smör, ost och sill. Det är först i samband med att ostron blir ovanligt, till följd av utfiskning med högre priser som följd, som de blir en delikatess.

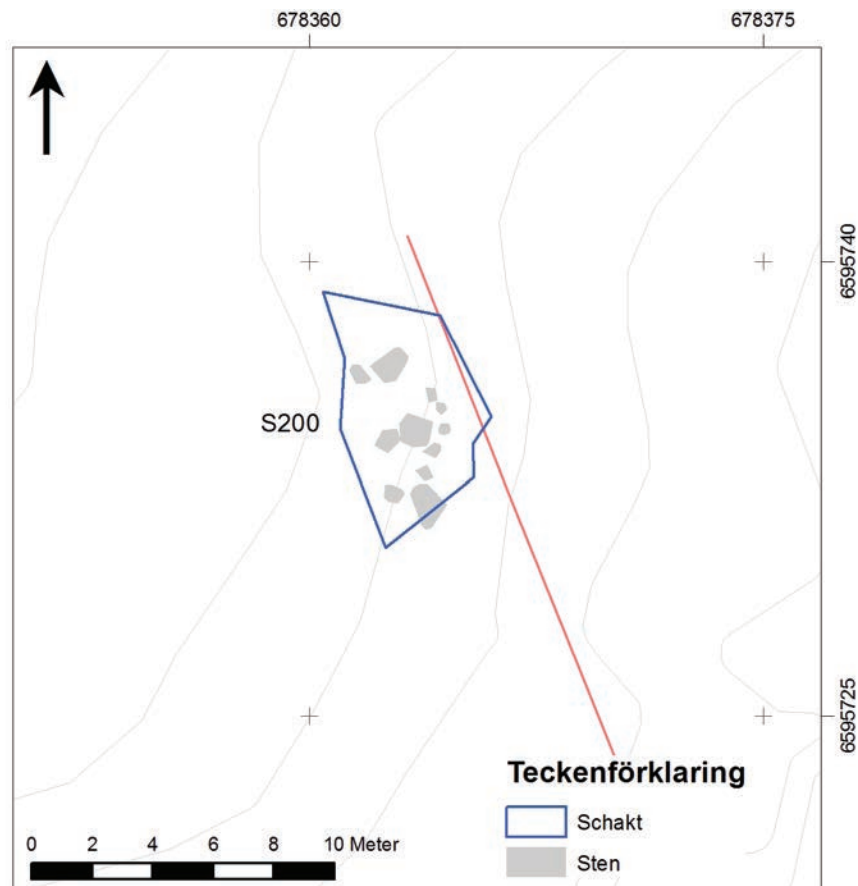
<http://vardenshistoria.se/samhalle/vardagsliv/hummer-fran-fattigmat-till-delikatess>
<http://www.ostronakademien.se/ostron-5712153>



Stensträngen och boplatsen

En cirka 11 m² stor yta öppnades vid stensträngen varvid den konstaterades vara en naturbildning och den har avförts som fornlämning (figur 9). Bedömningen som naturbildning gäller hela lämningen, även den del som inte berördes av förundersökningen.

Vad gäller den oregistrerade boplatsen öppnades schakt motsvarande en sammanlagd yta av knappt 470 m² (figur 6). Utöver stenlyft och sprängstensgropar (där det i vissa fall utöver sprängsten förekom tegel, kol och sot) påträffades inte något fornlämningsindikerande.



Figur 9. Schaktplan. Den yta som öppnades vid naturbildningen Östra Ryd 309. Skala 1:250.

Arkeologisk undersökning, gravfältet Täby 102:1

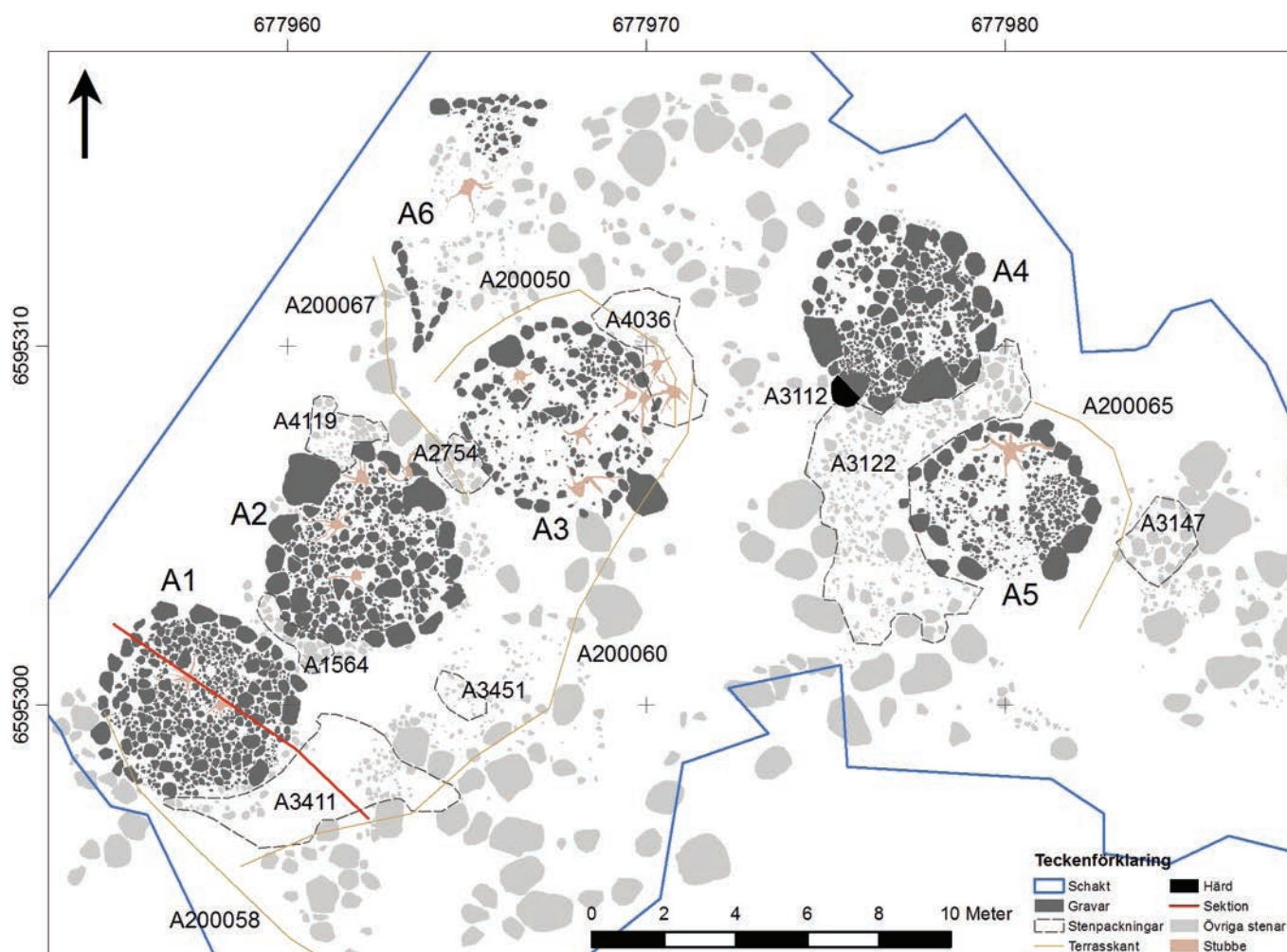
Undersökningen omfattade de fem runda stensättningarna, den gravt skadade tresidiga stensättningen, åtta stenpackningar och två terrasser samt en härd (figur 10 och tabell 2–3).

Typ	Antal
Grav	6
Stenpackning	8
Terrass	2
Härd	1

Tabell 2. De undersökta anläggningarna fördelade efter typ.

Gravar

De fem runda stensättningarna var i sin uppbyggnad/form av liknande karaktär. Gravarnas beståndsdelar utgjordes av kraftiga kantkedjor, stenpackning och fyllning som skilde sig något åt i storlek, detalj och utseende. Gemensamt för samtliga gravar var avsaknaden av synliga rester efter eventuella gravläggningar och få eller inga fynd. Bevaringsförhållandena i området är dåliga och benmaterialet kan sannolikt ha påverkats av för låga PH-värden i marken.



Figur 10. Gravfältet. Skala 1:200.

Den tresidiga stensättningen var kraftigt skadad, det enda som återstod av den var anläggningens södra spets och en bit av anläggningens långsida i norr. På grav A4 hittades spår efter en mindre byggnad (förundersökningens A200032) som har anlagts under modern tid, den kan också ha påverkat grav A5. Byggnaden kan sättas i samband med stenpackningen mellan gravarna och väster om grav A5 samt med luckorna i dess kantkedja. Samtliga gravar stördes av att träd växte på eller i anslutning till dem.

Gravbeskrivningar

Stensättning – Grav A1

Yttre konstruktion: Rund stensättning

Inre konstruktion: –

Gravskick: Ej identifierbart

Datering: –

Kontexter

A10 Kantkedja

A1508 Stenpackning

A1563 Fyllnadslager (samma utbredning som stenpackningen)

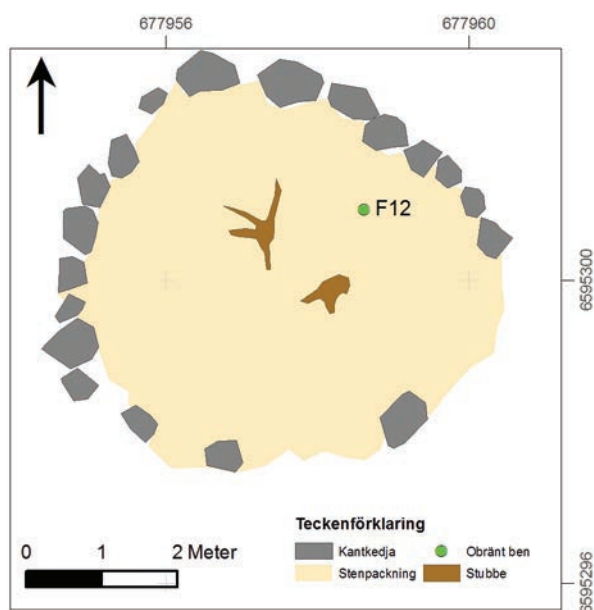
Fynd: Ben, tand från djur (F12)

Rund stensättning, 5,6 × 6 meter stor och 0,3 meter hög.

Graven låg i krönläge i gravfältets sydvästra del. Den var övertorvad men synlig som en förhöjning och genom kantkedjan i anläggningens östra del. Mot nordväst förekom 0,2–0,3 meter höga påförda jordmassor.

Anläggningen hade en klar begränsning och en tydlig kantkedja (A10) i anläggningens norra halva och enstaka stenar i södra delen, vilka möjligen skall ses som en konstruktionsdetalj i syfte att ge stadga åt anläggningen. Stenarna varierade i storleken 0,3–0,8 meter. I sydväst var anläggningen något nedsjunkna då anläggningen följde topografin. I sydöst låg, utanför gravens, flera större stenar an mot kantkedjan, vilket gav intryck av att anläggningen var störd. Dessa stenar tolkas som en del av terrasseringsen som ger stöd åt anläggningen.

Graven hade en tät stenpackning (A1508) bestående av huvudsakligen 0,2–0,5 meter stora stenar av blandat stenmaterial. Packningen var i stort enskiktad och låg i ett 0,2–0,3 meter tjockt fyllnadslager (A1563) bestående av mellangrå silt, grus och sten. Fyllnadslagret innehöll även stor inblandning av recent organiskt material. Kol påträffades ytligt och även tand från djur (F12) som bedöms att inte tillhöra gravens. Anläggningen var helt i avsaknad av mänskliga ben och andra fynd. Det fanns inga tecken på att det skulle röra sig om en skelettbegravning, vilket skulle kunna ha förklarat avsaknaden av brandlager. Under stenpackningen framkom morän.



Figur 11. Grav 1. F12 är ett bränt ben. Skala 1:100.

Stensättning – Grav A2

Yttre konstruktion: Rund stensättning

Inre konstruktion: –

Gravskick: Ej identifierbart

Datering: Vendeltid/Vikingatid

Kontexter

A11 Kantkedja

A4134 Stenpackning

A4113 Fyllnadslager (samma utbredning som stenpackningen)

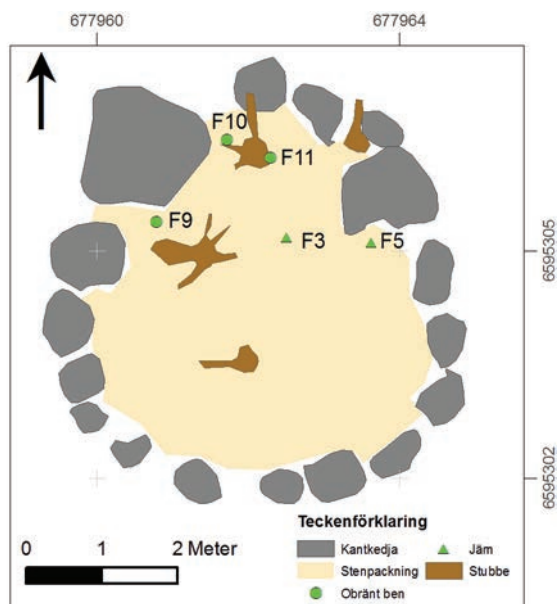
Fynd: Ben från djur (F9–11), nit (F3) och nitplatta av järn (F5)

Stensättning, rund, 5,6 × 5,4 meter stor, 0,5 meter hög.

Graven låg i krönläge centralt på gravfältet, högre än de två intilliggande gravarna. Den var övertorvad men synlig som en förhöjning och genom den blottade kantkedjan i anläggningens norra och sydöstra del. Stensättningen framkom under 0,2–0,3 meter förna och jordmassor.

Stensättningen bestod av en kantkedja (A11) av 0,4–0,7 meter stora stenar samt två kraftiga markfasta block i nordväst och nordöst. Mot grav A1 förefaller två av stenarna vara resta. Innanför kantkedjan fanns en stenpackning (A4134) som var tät och bestod i huvudsak av 0,1–0,4 meter stora stenar av blandat stenmaterial. Packningen var tvåskiktad, låg i ett 0,2–0,3 meter tjockt fyllnadslager (A4113) bestående av mellangrå silt blandat med påförd fyndförande moränsand. Under stenpackningen framkom orörd morän. I sydväst anslöt stenpackningen till en annan stenpackning (A1564) som låg mellan gravarna A1 och A2.

Samtliga fynd påträffades i fyllnadslagret A4113 ovanför stenpackningen A4134. Anläggningen saknade mänskliga ben och inga spår efter skelettbegravning påträffades.



Figur 12. Grav 2. Skala 1:100.

Stensättning – Grav A3

Yttre konstruktion: Rund stensättning

Inre konstruktion: –

Gravskick: Ej identifierbart

Datering: Vendeltid

Kontexter

A12 Kantkedja

A2767 Stenpackning

A3450 Fyllnadslager (utbredningen motsvarar stenpackningen)

A3948 Siltlager

A4036 Stenpackning (konstruktionsdel nordväst om gravens)

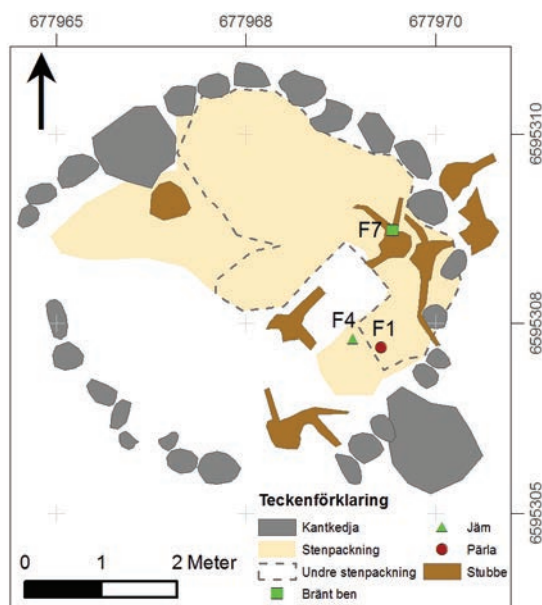
Fynd: Pärla (F1), järnfragment (F4), ben från djur (F7)

Stensättning, rund, 5,5 × 5,9 meter stor, 0,1–0,3 meter hög

Graven låg i krönläge och i gravfältets norra del. Den var synlig som en svag förhöjning med delvis synlig kantkedja i nordöstra delen. I sydväst var anläggningen störd av en ledningsstolpe och i sydvästra delen förekom påförda massor. Utanför gravens nordvästra del fanns stenpackning A4036, vilken har tolkats som en konstruktionsdel tillhörande gravens uppbyggnad (se avsnitt om stenpackningar).

Stensättningen bestod av en kantkedja (A12) av 0,2–0,4 meter stora stenar, i nordväst och sydöst ingick två markfasta block i kantkedjan. Innanför kantkedjan förekom ett 0,1–0,2 meter tjockt, brunt, sandigt siltlager med uppstickande stenar i blandad storlek (A3450). I nordöstra kanten, under lager A3450 var en stenpackning (A2767) och i övrigt glest med stenar i storleken 0,1–0,3 meter. Centralt i gravens fanns en stående flat sten med måtten 0,28 × 0,40 × 0,65 meter, uppallad på en mindre ansamling stenar.

Under stenpackningen framkom ett urlakat fyndförande lager (A3948) som bestod av gulbrun sandig silt med moräninslag. Lagrets tjocklek varierade upp till 0,15 meter. Ojämnheten berodde på sluttning och på hur mycket massor som var påförda. Dess utbredning var oklar på grund av urlakning. I lagret påträffades en röd glaspärla (F1), ett järnföremål (F4) och djurben (F7). Under detta lager framkom morän.



Figur 12. Grav 3. Skala 1:100.

Stensättning – Grav A4

Yttre konstruktion: Rund stensättning

Inre konstruktion: –

Gravskick: Ej identifierbart

Datering: –

Kontexter

A13 Kantkedja

A3215 Stenpackning

A3819 Fyllnadslager (utbredningen motsvarar stenpackningen)

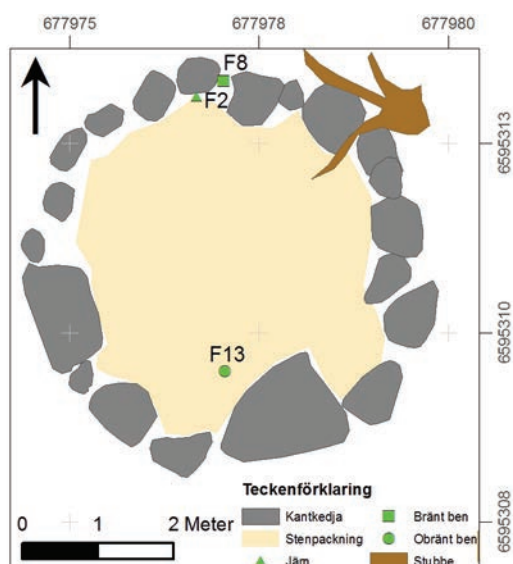
A3951 Lager

Fynd: Brända och obrända ben (F8, F13), spik (F2)

Stensättning, rund, 5,2 × 5,3 meter stor, 0,4 meter hög.

Graven låg i krönläge i gravfältets norra del där den var synlig som en förhöjning och genom del av kantkedjan i sydväst. Den norra och nordöstra delen var övertäckt av röjningsröse, röjningssten/sprängsten och jord- och raseringsmassor (röd gods, tegel, glas och metall).

Under 0,3 meter förna och olika massor framkom en välvgränsad kantkedja (A13) av 0,5–1,0 meter stora stenar. I den sydöstra delen ingår ett markfast block i kantkedjan. Centralt i anläggningen var en rad med fem 0,3–0,5 meter stora stenar som tillhörde en byggnad från historisk tid. Innanför kantkedjan fanns en 0,1–0,2 meter tjock påförd grusmantel, under denna påträffades en stenpackning (A3215) av blandat stenmaterial. Stenpackningen förefaller omrörd, omplockad och det gjordes fynd av spikar och glas vid rensningen. Packningen var cirka 4 meter i omkrets och tvåskiktad. Det övre skiktet utgjordes av stenar i storleken 0,05–0,6 meter och det undre skiktet av 0,15–0,2 meter stora stenar. Packningen låg i ett 0,1–0,2 meter tjockt grått grusigt siltlager (A3819), där bränt och obränt ben (F8, F13) hittades. Under stenpackningen framkom ett 0,15 meter tjockt brunt siltlager (A3951), där en del av en spik (F2) påträffades. Under siltlagret framkom morän.



Figur 14. Grav 4. Skala 1:100.

Stensättning – Grav A5

Yttre konstruktion: Rund stensättning

Inre konstruktion: –

Gravskick: Ej identifierbart

Datering: –

Kontexter

A14 Kantkedja

A3346 Stenpackning

A3954 Övre fyllnadslager (följer stenpackningen)

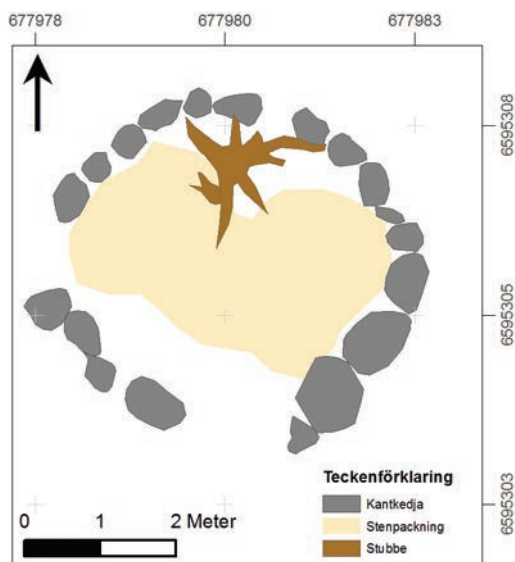
A3955 Undre fyllnadslager (följer stenpackningen)

Fynd: –

Stensättning, rund, 5 × 4,7 meter stor, 0,4 meter hög.

Graven låg i krönläge i gravfältets östra del. Den var synlig som en förhöjning och genom kantkedjan i södra delen. Den norra till östra delen var täckt av påförd sten och jord blandat med sentida skräp (rasermassor – tegel, glas och metall). Mellanrummet till grav A4 var utjämnat, liksom nivåskillnaden till marken mot norr och öster.

Under massorna framkom en välavgränsad kantkedja (A14) av 0,5–1,2 meter stora stenar. I söder och i väster var kantkedjan störd, där var det luckor. Fyllningen består av en påförd upp till cirka 0,2 meter tjock sand- och grusmantel med uppstickande stenar som bildar en gles packning (A3346) av 0,05–0,15 meter stora stenar. Stenpackning var tvåskiktad och som tätast i östra delen av anläggningen, glesare i norr och i väst. I graven fanns två fyllnadslager. Det överst liggande lagret (A3954) täckte stora delar av stenpackningen och bestod av myllig silt. Det var upp till 0,15 meter tjockt. Det undre fyllnadslagret (A3955) var 0,15 meter tjockt och bestod i huvudsak av mellanbrun sand/morän och låg mellan stenarna och under stenpackningen. Därunder framkom rödaktig morän.



Figur 15. Grav 5. Skala 1:100.

Stensättning – Grav A6

Yttre konstruktion: Triangulär stensättning

Inre konstruktion: -

Gravskick: Ej identifierbart

Datering: –

Kontexter

A15 Kantkedja

A1975 Stenpackning

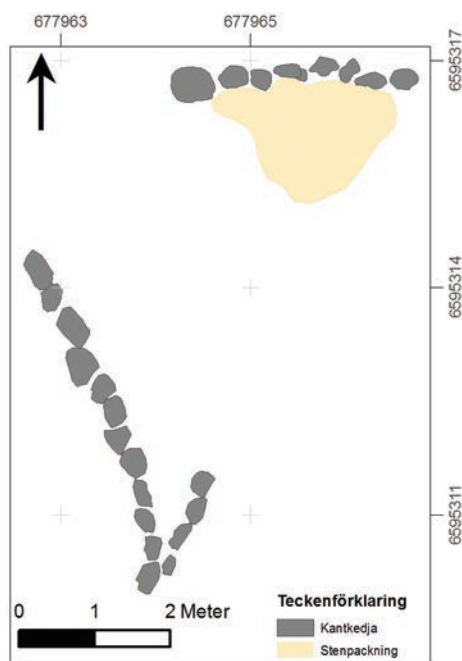
Fynd: –

Tresidig stensättning, 7,5 meter lång i sida (N–S) 5,9 meter bred i basen (Ö–V) (bedömd ursprunglig storlek), 0,2 meter hög.

Den tresidiga stensättningen var belägen neddragen från krön i gravfältets nordvästra del. Den var inte synlig innan avbaning utan framkom under upp till 0,5 meter påförda massor på gravfältets nordvästra del.

Stensättningen bestod av två välavgränsade stenrader (A15) varav en triangulär (FU-A587) motsvarande anläggningens södra spets och en bestående av en stenrad (FU-A677) som motsvarar anläggningens bas i norr. Däremellan var anläggningen störd. En annan möjlighet är att dessa stenrader inte hör ihop utan utgörs av en skadad treudd (sydspetsen) och av en konstruktion med osäker funktion.

De ingående stenarna är 0,3–0,6 meter stora. Innanför resterna av stensättningen påträffades en gles stenpackning som mätte cirka 1,5 × 1,3 meter (A1975) samt spridda stenar i den södra delen av anläggningen. Stenarna var av blandat material i storleken 0,05–0,4 meter och låg i brun silt som även innehöll småsten och grus. Under silten framkom morän.



Figur 16. Grav 6. Skala 1:100.

Stenpackningar

Åtta stenpackningar undersöktes, fyra av dem anslöt till gravar (figur 10). Placeringen indikerade ett möjligt samband med gravarna som kunde förklaras som ytterligare begravningar eller konstruktionsdetaljer med rituell innebörd. Stenpackningarna A1564, A2754, A1564 och A4119 bedömdes vara uppkomna i samband med röjning och ledningsbyggnation under sen tid, 1800–1900-tal.

De flesta stenpackningar var oregelbundna i plan, de mindre varierade i storlek mellan 1,5 och 6 m² och de större mellan 10 och 20,5 m².

A3411 var en oregelbunden stenpackning cirka 10 m² stor, sydöst om grav A1. Den sträckte sig ner i slänten mot söder där den anslöt till en samling större stenblock. Packningen var 0,2 meter tjock och bestod av en blandning av mörkgrå silt, grus och stenar i storleken 0,1–0,3 meter. I fyllningen påträffades ett mindre platt järnföremål (F6).

A1564 utgjordes av en 2,5 × 1,1 meter stor oregelbunden stenansamling som tangerade sydvästra delen av grav A2. Ett 15-tal stenar i storlek upp till cirka 0,5 meter låg mellan gravarna A1 och A2, tämligen ytligt. Några av stenarna låg över stenpackning A4134 som tillhör grav A2 och som skymtade fram då anläggningens kantkedja var gles i sydväst. Stenpackningen tolkas som uppkastad sten som täcker delar av grav A2.

Norr om grav A2 fanns A4119 en 1,8 × 1,2 meter stor stenpackning. Stenarna varierade i storlek, de cirka 0,05–0,5 meter och låg i två skikt. Stenarna är mindre än de som tillhör gravens stenpackning och låg stratigrafiskt högre upp än stenpackningen, vilket tolkades som om de har lagts dit lång tid efter att graven byggts.

A3451 utgjordes av en 2 × 1,5 stor rundad stenpackning söder om grav A2. Stenarna var i storleken 0,05–0,1 meter stora, rundade och låg i ett skikt blandade med grå silt. Anläggningen tolkas som en del av den uppbyggda terrassen som löper längs gravarna A1–3.

A2754, en 1,3 × 1,2 meter stor stenpackning påträffades mellan gravarna A2 och A3. Anläggningen tangerade kantkedjans västra del av den sistnämnda graven, där den delen även uppfattades som stört. En ljusare silt än det övriga angränsande framträdde mellan de upp till 0,3 meter stora stenarna. Den ljusa silten utgjorde fyllningen till en ledningsstolpe. I den hittades glas, plast och metall (avvikelsen hade uppmärksamrats redan på förundersökningen och mättes då in som störning FU-A436). Delar av gravens (A3) kantkedja/stenpackning har använts för att stötta upp stolpen, några meter söder om anläggningen hittades en rostig skruvögla fäst vid ett block som sannolikt hörde till ledningsstolpen.

A4036 var en cirka 4 × 1,5 meter stor, oregelbunden gles stenpackning som låg dikt an utanför grav A3, i nordöst. Stenarna var i storleken 0,1–0,4 meter och utgjordes av blandat material. Dessa låg i ett 0,15 meter tjockt brunsvart, sotigt, siltigt moränlager vars utbredning var likadan som stenpackningens. Anläggningen tolkades som en konstruktionsdetalj tillhörande graven i syfte att stötta anläggningen.

Stenpackning A3122 (inmätt i förundersökningen som två skilda anläggningar: FU-A631 och FU-A1095) var med sina 20,5 m² den största till ytan och var placerad mellan gravarna A4 och A5 och väster om grav A5, där marken lutade påtagligt mot sydväst. A3122 kan brytas upp i två mindre stenpackningar, men eftersom delarna tolkas höra ihop och dessutom är sentida har vi behållit inmätningen med följande förklaring: mellan gravarna A4 och A5 fanns ett cirka sju kvadratmeter stort utrymme som på sidorna avgränsas av större stenar, troligen åkersten, i storleken 0,5–0,8 meter. Sedan har utrymmet fyllts igen med sten och jordmassor. I fyllningen påträffades redan

vid förundersökning recenta fynd. Öster om gravarna fanns ytterligare stenar i blandade storlekar som också får betraktas som röjningssten. På sluttningen väster om grav A5 låg en enskiktad stenpackning med natursten i storlek 0,1–0,3 meter. Stenpackningen låg i ett 0,04–0,05 meter tjockt mylligt siltlager. Packningen tolkades som recent och sattes i samband med byggnaden som har stått på gravarna A4 och A5, till synes var slänten stensatt av funktionella skäl, för att motverka den naturliga lutningen. En del av stenarna var markfasta och hörde till den underliggande moränen, men i huvudsak låg de flesta stenar i ett recent kulturpåverkat skikt bestående av mörk silt.

A3147 var belägen öster om grav A5 och tolkades efter undersökning som röjningssten, stenarna var rundade, 0,2–0,6 meter stora och i fyllningen anträffades recenta fynd i form av delar av spishäll, stålvaser och glas.

Härdar

En härd påträffades (A3112) vid undersökningen, den var cirka 0,5 meter i diameter och låg sydväst om grav A4, mot kantkedjan (figur 10). Härden daterades till historisk tid och har därmed ingen koppling till gravfältet.

Anläggningsnummer	Typ	Anmärkning
A3112 (A1624)	Härd	Daterad till historisk tid
A1564 (A429)	Stenpackning	Bestod av uppkastad sten på grav A2
A2754 (A436)	Stenpackning	Recent störning med ledningsstolpe
A3122 (A631, A1095)	Stenpackning	Recent, kopplas till torplämningar
A3147 (A937)	Stenpackning	Recent, röjningssten
A3411 (A200010)	Stenpackning	Del av terrassering
A3451 (A492)	Stenpackning	Del av terrassering
A4036	Stenpackning	Del av grav A3
A4119 (A567)	Stenpackning	Uppkastad sten norr om grav A2

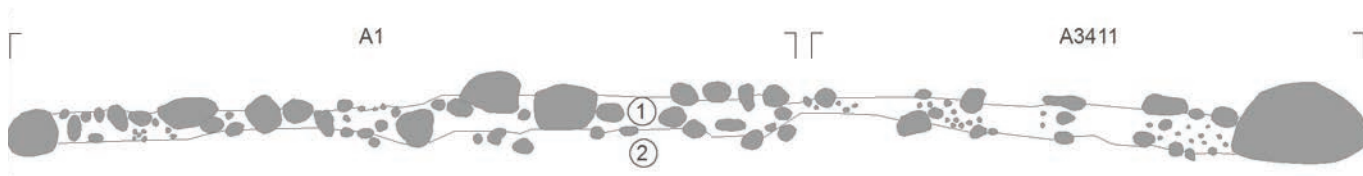
Tabell 3. De undersökta stenpackningarna och härden. Siffrorna inom parentes avser numret vid förundersökningen.

Terrasseringar

Området kring gravarna A1–A3 (figur 10), som löper i SV–NÖ riktning, har en distinkt terrassering. Trots senare tiders störningar kunde fyra terrasskanter urskiljas (A200050, A200058, A200060, A200067) vilka följde anläggningarna från sydväst, jäms med anläggningarna och runt gravarna mot nordöst.

De runda stensättningarna var delvis uppallade, möjligen för att få ett mer imponerande utseende eller för att undvika lutning i vågrät riktning. Resultatet av detta är att gravfältet (åtminstone den delen som inte påverkades av motorvägsbygget) exponeras mot sydöst, i den riktning som Ullnaån återfinns. Öster om grav A5 påträffades vid undersökning ännu en terrasskant (A200065).

Långprofilen visade att graven A1 var byggd på ojämn moränbotten och att delar av markytan hade preparerats (figur 10 och 17). I ett första skede utjämnades den ursprungliga marknivån innan byggandet av anläggningarna påbörjades, vilket resulterade i flera mindre enkla terrasseringar. Efter att anläggningarna var färdigbyggda förstärktes dessa på utsidan, möjligen av överblivet byggmaterial, med stenar i relativt jämna storlekar, vilka bildade stenpackningar som förstärkte marken och gav stadga åt anläggningarna.



Figur 17. Sektion över grav A1 och stenpackning A3411. Lagerbeskrivning: 1. Fyllnadslager A1563 2. Stenpackning A1508. Skala 1:50.

Fynd

Få förhistoriska fynd påträffades: fem järnföremål, varav två nitar, sex fragment bränt ben och elva fragment obränt ben samt en glaspärla (figur 18–19, tabell 4 och bilaga 6). Tre av gravarna och en stenpackning innehöll fynd som kan sättas i samband med begravningar. I grav A1 hittades, ganska ytligt, 7 tandfragment (F12) obränt ben från får eller get, som bedömdes vara recent. Grav A2 innehöll 3 fragment bränt ben från ett okänt däggdjur (F9–11), men även en nit (F3) och en rombisk nitplatta av järn (F5). I grav A3 hittades en rödbrun pärla av glasfluss (F1), ett fragment bränt ben från svin (F7) och ett oidentifierbart järnfragment (F4). I grav A4 påträffades 2 fragment bränt ben från däggdjur (F8) och 4 tandfragment obränt ben (F13) från får eller get samt en nitkropp från en handsmidd klippspik av järn (F2). I stenpackningen A3411 sydöst om grav A1 påträffades ett 2,5 × 2 cm rektangulärt och platt oidentifierbart järnföremål (F6).

Typ	Antal
Glaspärla	1
Nitplatta	1
Nit	1
Spik	1
Järnföremål	2
Benfragment	17

Tabell 4. Gravfältets fynd.



Figur 18. Pärla, F1.



Figur 19. Metallföremål, F5, F3, F2, F4 och F6.

Analyser

Osteologisk analys

Det insamlade benmaterialet påträffades i gravarna och var minimalt: 2,3 gram brända ben och 4,8 gram obrända ben (bilaga 8). Ett obränt ben vägde 4,6 gram och gallrades bort då det tolkades som recent.

Två olika djur kunde identifieras får/get (*Ovis aries/Capra hircus*) i gravarna A1 och A4 samt svin (*Sus domestica*) i grav A3. Dessa djur är vanligt förekommande i förhistoriska kontexter och kan i den här undersökningen kopplas till måltider i samband med begravningar. Inga ben från människa identifierades. Ben från ej identifierade däggdjur (*Mammalia*) påträffades i grav A2 och A4.

Vedartsanalys

Två kolprover skickades för vedartsbestämning och för att bedöma egenålder på materialet inför ¹⁴C-datering (bilaga 9). Kolproverna kom från härd A3112 och från fyllnads-lager A1563 i grav A1. Härdens kolprov innehöll björk (*Betula sp.*) och en (*Juniperus communis*), och kolprovet från graven innehöll tall (*Pinus silvestris*). En används bland annat för rökning av kött och kan i undantagsfall bli väldigt gammal, därför blev det aktuellt att skicka björkprovet från härdens för datering. Tall kan också bli relativt gammalt men i brist på annat daterbart material skickades även det provet vidare för ¹⁴C-datering.

¹⁴C-analys

Sammanlagt skickades sju prover för ¹⁴C-datering, varav två av dem utgjordes av träkol och resterande fem bestod av bränt ben. Två benprover från grav A2 och ett prov från grav A4 kunde inte dateras på grund av materialet var av för dålig kvalitet (bilaga 10), vilket resulterade i att endast fyra prover kunde analyseras (tabell 5). Träkolsprovet från härd A3112 daterades till nyare tid. Härdens låg utanför grav A4 och i det området påträffades rikligt med spår efter sentida bebyggelse. Anläggningen bör därmed kopplas till torpmiljön. Träkolsprovet från grav A1 bestod av tall men skickades för datering i brist på annat daterbart material. Tall kan bli flera hundra år gammal men daterades till 1500–1600-tal.

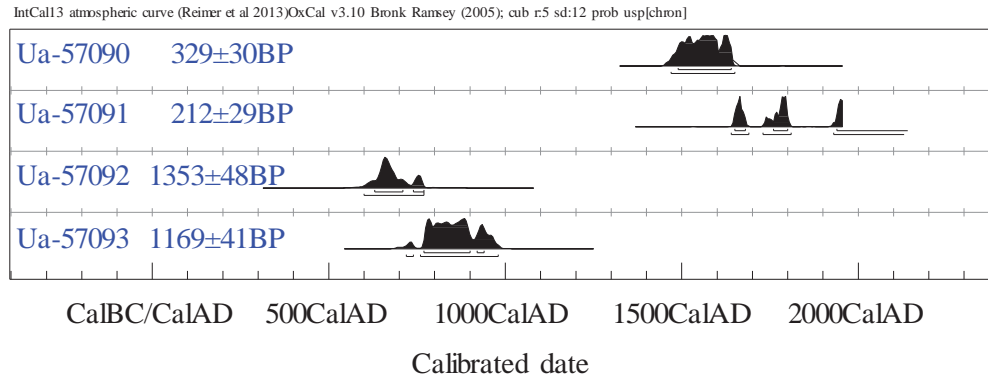
Ett för gravarna mer passande resultat erhöles från de brända benen som påträffades i grav A2 och A3. Som tidigare nämnts visade den osteologiska analysen att benmaterialet utgjordes av endast djurben. Från grav A2 daterades ett okänt däggdjur till vendeltid/vikingatid och från grav A3 daterades ben från svin till vendeltid, vilket pekar mot att grav A3 skulle vara äldre än grav A2.

Lab nr	Kontext	Anläggningstyp	Material	Datering BP	Kal 1 sigma σ	Kal 2 sigma σ
Ua-57090	A1563	Lager i grav A1	Träkol, tall	329±30	1490AD–1640AD	1470AD–1650AD
Ua-57091	A3112	Härd	Träkol, björk	212±29	1650AD–1940AD	1640AD–1930AD
Ua-57092	A3948	Lager i grav A3	Bränt ben, svin	1353±48	630AD–770AD	600AD–770AD
Ua-57093	A4113	Lager i grav A2	Bränt ben, däggdjur	1169±41	770AD–940AD	720AD–980AD

Tabell 5. ¹⁴C-analys.

Gravfältets datering

De brända benen som påträffades i gravarna kunde bestämmas höra till djur, inte människa. Resultatet visade på yngre järnåldersdateringar: vendeltid respektive vendel-/vikingatid (figur 20). Den rombiska nitplattan (F5) som påträffades i grav A2 och glaspärlan (F1) i grav A3 motsäger inte dateringarna, då de utgörs av vanligt förekommande gravfynd för de aktuella perioderna.



Figur 20. Samlade ¹⁴C-prover.

Tolkning och diskussion

Gravfältet i landskapet

Gravfältet ligger i utmarken till Östra Arninge ägor enligt avmätningar från 1800-tal. Det gamla gårdsläget/bytomten återfinns dryga kilometern åt norr där den ligger i anslutning till merparten av dåtidens åkermark – inägorna. Rakt norr, nordöst och väster om gravfältet var det beskogad utmark som utgjort naturliga gränser för byn. Bilden av ett avsides beläget gravfält förstärks när samtliga kända gravfält och ensamliggande stensättningar projiceras på sockenkartan. De övriga gravfälten och gravarna ligger samlade kring byarnas inägor (figur 21).

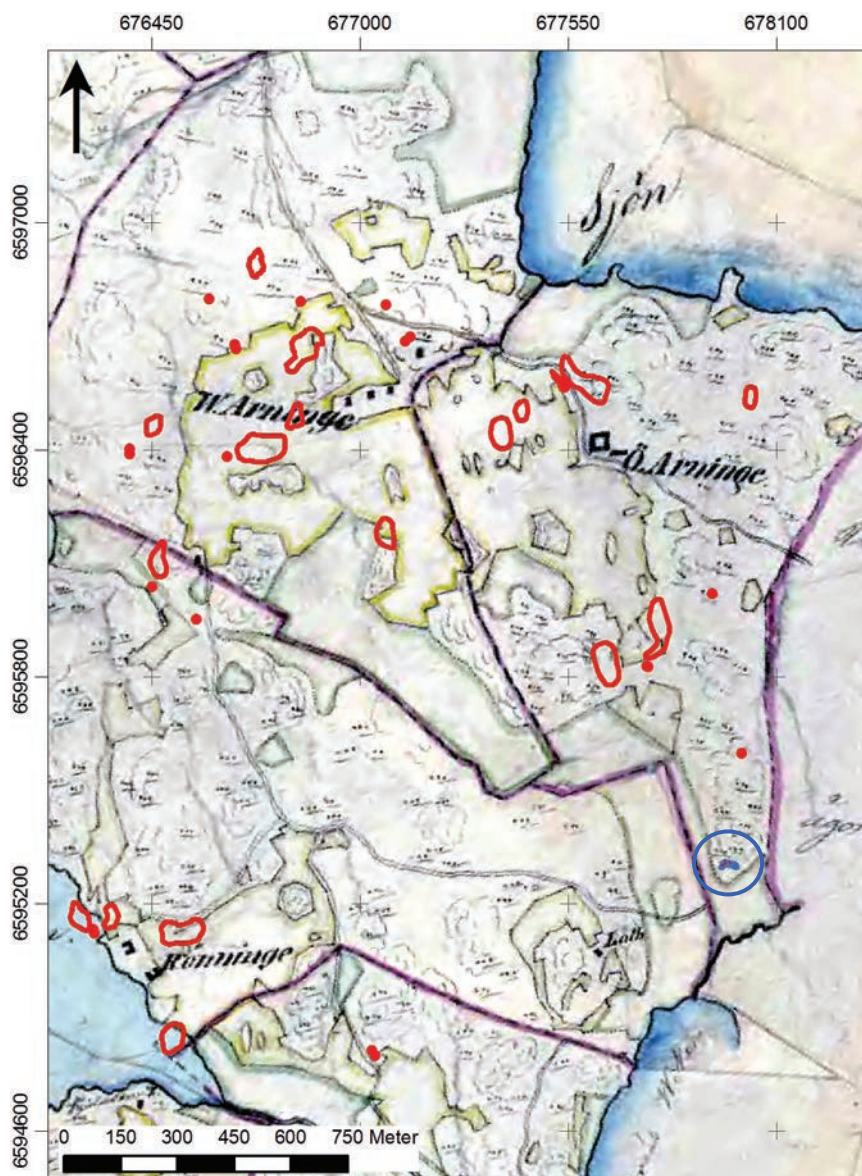
Direkt söder om gravfältet löper en gammal väg mellan byarna/gårdarna Rönninge och Ullna (figur 21). Vidare åt söder-sydöst, cirka 170 meter, ligger Ullnaån och knappt 200 meter därifrån i sydlig riktning möter sjön Värtan (Hägernäsviken). Utmarksläget till trots har platsen legat nära kommunikationsstråk både till lands och till sjöss i form av vägen (mellan Rönninge och Ullna) och Ullnaån som under förhistorisk tid kan förmodas ha utgjort en öppen förbindelse mellan sjöarna Ullnasjön och Värtan (Hägernäsviken).

Innan gravarna på gravfältet Täby 102:1 anlades, i alla fall innan tre av dem anlades, förbereddes platsen genom en terrassering. Terrassen anlades i sydösts lutningen så att marken höjdes och gravarna kom att ligga mer plant och exponerat från söder-öster. Som tidigare nämnts är det i den riktningen som vägen och fornvattnet funnits – kommunikationsstråket. Det är ett rimligt antagande att gravarna har anlagts med syfte att vara synliga för förbipasserande, både till lands och till sjöss, och kommunicera närvaro i området och hävd av detsamma. Området ifråga kan ha motsvarat de sammanlagda ägorna för Väster- och Öster Arninge vilka bildat en naturligt avgränsad bygd och där gravfältet legat i en, även den naturlig, södra gräns.

Gravfältet – morfologi och funktion

Gravarnas utseende indikerade att de möjligen skulle ha anlagts under äldre järnålder men höjden över havet antydde yngre järnålder. Vi förväntade oss att anläggningarna kunde vara förhållandevis tomma om de var av äldre typ eller relativt fyndrika brandgravar, åtminstone vad benmängden beträffar, om de var av yngre slag. Det blev en blandning. Resultatet av den arkeologiska undersökningen och de naturvetenskapliga analyser som genomfördes visade att anläggningarna utgjordes av gravar från yngre järnålder, det vill säga vendeltid och in i vikingatid, men resultaten sa även att anläggningarna var näst intill fyndtomma och inga människoben kunde konstateras, vilka är grundläggande attribut för att definiera en grav.

Gravfältet kan därmed uppfattas som något problematiskt av två anledningar. Den ena är självklart eftersom inga spår av mänskliga begravningar har kunnat konstateras, den andra för att det daterade materialet utgjordes av djurben. I analogi med andra gravfält råder inga tveksamheter, utifrån morfologin är anläggningarna byggda som gravar. Inga spår efter tydliga nedgrävningar i botten av anläggningarna har påträffats, vilket får en att fundera hur placering/distributionen av kroppen/benresterna har sett ut. Har de brända benen eller skelettet lagts ytligt så är det stor risk att benmaterialet förstörts av tafonomiska processer under århundradenas lopp, likaså eventuella benbehållare och andra typer av keramik. Om man bortser från de nedbrytningsprocesser som i hög grad kan påverka ben och keramik och ponerar att anläggningarna medvetet anlagts tomma (på mänskliga kvarlevor), då finns det två tolkningsförslag i detta fall som kan förklara fenomenet: kenotaf och territoriemarkering. Kenotaf – tolkas som ett gravmonument i form av en skengrav som är rest till minne av en avliden person vars kvar-



Figur 21. Utdrag ur 1873 års karta över Täby socken med samtliga gravar och gravfält markerade med röda punkter och figurer. Gravfältet Täby 102:1 ses inringad i nedre höger bildkant. Skala 1:20 000.

levor gått förlorade eller gravsatts någon annanstans. Förekomsten av ett helt gravfält bestående av flera kenotafar är inte trolig, en enstaka kenotaf hade varit rimligare, den hade även kunnat utnyttjas som ett minnesmärke över flera personer. Det är viktigt att göra en distinktion mellan grav och kenotaf, där den första avser en gravplats över de närvarande medan den andra är ett monument över de frånvarande¹. Sex gravar har undersökts och inga människoben har påträffats. Är det möjligt att man har byggt ”gravar” i syfte att markera egendom eller visa sin närvaro nära en gräns eller ett gränsområde till byar eller annan form av bebyggelse?

¹För en intressant diskussion om gravbegrepp rekommenderas artiklarna ”Vad är en grav” och ”De dolda döda” av Appelgren & Renck respektive Engström i vol. 2, Arkeologi E4 i Uppland-studier 2007 (se referenslista). Dock behandlas där äldre perioder än de aktuella i denna rapport.

Avsaknaden av samtida härdar skulle kunna vara en indikation på att man medvetet har låtit bli att begrava människor på platsen. Om ingen har begravts behöver inte heller de rituella aktiviteterna genomföras. Matlagning och brännoffer sätts ofta i samband med begravningsritualer och härdar och kokgropar är vanligt förekommande i gravfält. En mindre trolig förklaring till att sådana anläggningar saknas skulle kunna förklaras med att de kan ha funnits men i den delen av gravfältet som förstörts vid vägbygget. Inga bålplatser eller andra anläggningar kopplade till gravarna och gravläggningen påträffades. Det som talar för att det rör sig om gravar är flera tydligt anlagda konstruktioner med samma formspråk som gravar samt de fynd som hittades i anläggningarna, glaspärlan och nitarna, som är typiska i gravmiljöer. Det som talar emot att det skulle vara gravar är avsaknad av människoben, spår av gravläggning och keramik.

Territoriemarkering kan även innebära att man bygger anläggningar utan begravningar, det vill säga skengravar, i syfte att framhålla markens tillhörighet. Gravfältet placering, exponerat mot sydöst där Ullnaån rinner, vittnar om att det var viktigt att gravarna skulle synas. Enligt en tidigare undersökning rörande uppländska socknar har man kommit fram att gravar från äldre järnålder ligger ofta närmare gränser än de från yngre järnålder (Johansson 2003). Detta skulle bero på att territorierna är så väletablerade att det inte föreligger något behov att ytterligare markera gränserna. Riktigt så verkar det inte vara i Arninge, då gravarna ligger väldigt nära den naturliga gränser som utgörs av Ullnaån och en äldre väg i söder som går mellan Rönninge i väster och Östra Ryd i öster. Gravfältet fungerar som en markör i landskapet som tydligt talar om att de levande invånare där äger/har rätt till marken och hävdar detta genom genealogier, släktskap i flera led. En sådan manifestation kan ha skett under en period då expansion och förflyttningar av människor ökar.

Vår ståndpunkt är ändå att gravfältet består av flera gravar vars innehåll, det vill säga de mänskliga benen, på grund av tafonomiska processer, inte har bevarats fram till vår tid.

Utvärdering och måluppfyllelse

De arkeologiska undersökningarna har följt de mål som uppsatts i undersökningsplanerna. Förundersökningen syftade till att undersöka gravfältets (Täby 102:1), stensträngens (Östra Ryd 309) och boplatsens omfattning och karaktär inför en arkeologisk undersökning. Det konstaterades att Östra Ryd 309 inte utgjordes av fornlämning och inga spår påträffades efter boplatsen, vilken därmed kunde avfärdas. Gravfältet kunde avgränsas och antalet anläggningar fastställas. Förundersökningen har även identifierat lämningar från historisk tid efter torpet Lugnet.

Den arkeologiska undersökningen av gravfältet Täby 102:1 resulterade i att inga spår efter begravda människor anträffades, men två gravar kunde dateras med hjälp av brända djurben och gravgåvor. Inför fältarbetet hade vi tänkt svara på frågor rörande gravarna och de gravlagda. Avsaknaden av osteologiskt material gjorde det omöjligt att få fram antal individer, ålder och kön. I övrigt har vi kunnat klargöra och dokumentera gravarnas formelement, förekomst av gravgåvor och datering. Vi har också kunnat klargöra terrasseringens uppbyggnad och stenpackningarnas syfte, funktion och kronologi samt att sätta in lämningarna i den omgivande fornlämningsbilden.

Det finns en stor vetenskaplig potential kring gravar som saknar begravningar, likaså gravar som markörer i landskapet. De utgör intressanta fenomen som bör studeras ytterligare.

Slutligen, bilden nedan visar en av kommunens fiskevårdsåtgärder längs Ullnaån (figur 22). Cirka en kilometer norr om gravfältet, vid Ullna kvarnväg, finns denna trumma. Havsöringen vandrar upp i Ullnaån från Stora Värtan och för att underlätta fiskvandring har man bland annat använt sig stenar från gravarnas stenpackningar. Återbruk när det är som bäst.



Figur 22. Återanvändning av gravmaterial. Foto från söder av Bodil Johansson.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Häradsekonomska kartan, blad Rydboholm, 1901–06, RAK-akt J112-75-10,
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor>

Sockenkarta, Täby sn, 1837, LMS-akt A108-1:1,
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor>

Öster Arninge, Arealavmätning, 1804, LMS-akt 01-täb-41,
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor>

Öster Arninge, Sämjedelning, 1879, LMS-akt 01-täb-86,
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor>

<https://www.hembygd.se/taby/bocker/tidningen-fornminnesnytt/fornminnesnytt-argang-2017>

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/ortnamn/ortnamnsregistret/sok-i-registret.html>

Litteratur

Appelgren, K & Renck, A-M. 2007. Vad är en grav? I: red. Michel Notelid. *Att nå den andra sidan. Om begravning och ritual i Uppland*. Arkeologi i E4 Uppland – studier vol. 2

Engström, T. 2007. De dolda döda. I: red. Michel Notelid. *Att nå den andra sidan. Om begravning och ritual i Uppland*. Arkeologi i E4 Uppland – studier vol. 2

Johansson, Å. 2003. Gravar och gränser, I: red. Johan Anund. *Landningsplats – fornti-den. Arkeologiska fördjupningsstudier kring yngre stenålder, järnålder och historisk tid, inom det område som tas i anspråk för den tredje landningsbanan vid Arlanda flygplats*. Riksantikvarieämbetets arkeologiska undersökningar skrifter nr 49.

Runeson, H. 2013. *Roslagsbanan dubbelspår. Utredningsgrävningar vid Arninge och Ullna*. Arkeologisk utredning, etapp 2. Arninge 4:1, Rydboholm 2:1. Täby och Östra Ryds socken. Täby och Österåker kommun. Stockholms län, Uppland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2013:36. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Arkeologisk förundersökning

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM17031
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	43112-3969-2017, 2017-03-24
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk förundersökning
<i>Undersökningsperiod:</i>	19 april–12 maj 2017
<i>Personal:</i>	Jan Ählström (projektledare), Christian Gatti (bitr. projektledare) och Mattias Frisk (arkeolog)
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Stockholm
<i>Kommun:</i>	Täby och Österåker
<i>Socken:</i>	Täby och Östra Ryd
<i>Fastighet:</i>	Arninge 4:1 och Rydboholm 2:1
<i>Fornlämning:</i>	Täby 102:1, Östra Ryd 309 och oregistrerad boplat
<i>Fastighetskarta:</i>	65G 9HN Arninge
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	Täby 102:1 X6595285 Y677957 Östra Ryd 309 X6595730 Y678362
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmättningsmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Mätdata (Intrasisprojekt) och digitala fotografier från fältarbetet (1–35) och tio fyndfotografier förvaras hos ATA
<i>Fynd:</i>	Fynd F1–5 är kasserade.

Arkeologisk undersökning

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM17091
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	43111-20095-2017, 2017-05-24
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk undersökning
<i>Undersökningsperiod:</i>	7–28 juni 2017
<i>Personal:</i>	Christian Gatti (projektledare), Oskar Spjuth (bitr. projektledare) samt Jennie Andersson, Camilla Ekblom, Mattias Frisk och Johan Lindeberg (arkeologer)
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Stockholm
<i>Kommun:</i>	Täby
<i>Socken:</i>	Täby
<i>Fastighet:</i>	Arninge 4:1
<i>Fornlämning:</i>	Täby 102:1
<i>Fastighetskartan:</i>	65G 9HN Arninge
<i>Koordinater:</i>	X6595303 Y677975
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmättningsmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Digitala fotografier 1–26, 1 ritning förvaras hos ATA
<i>Fynd:</i>	Fynd F1 och F12–13 förvaras hos KM i väntan på beslut om fyndfördelning. F2–11 är kasserade.

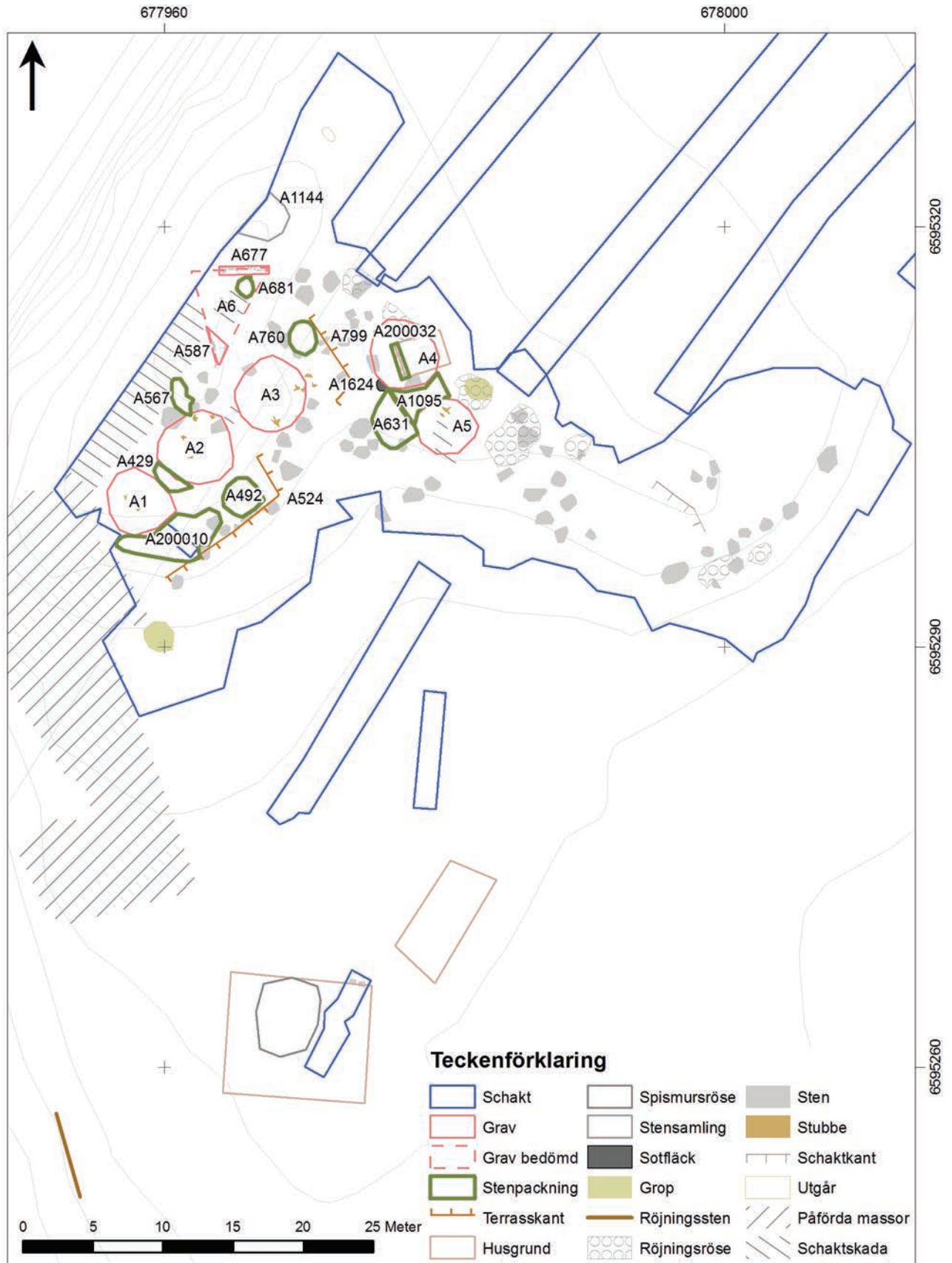
Bilagor

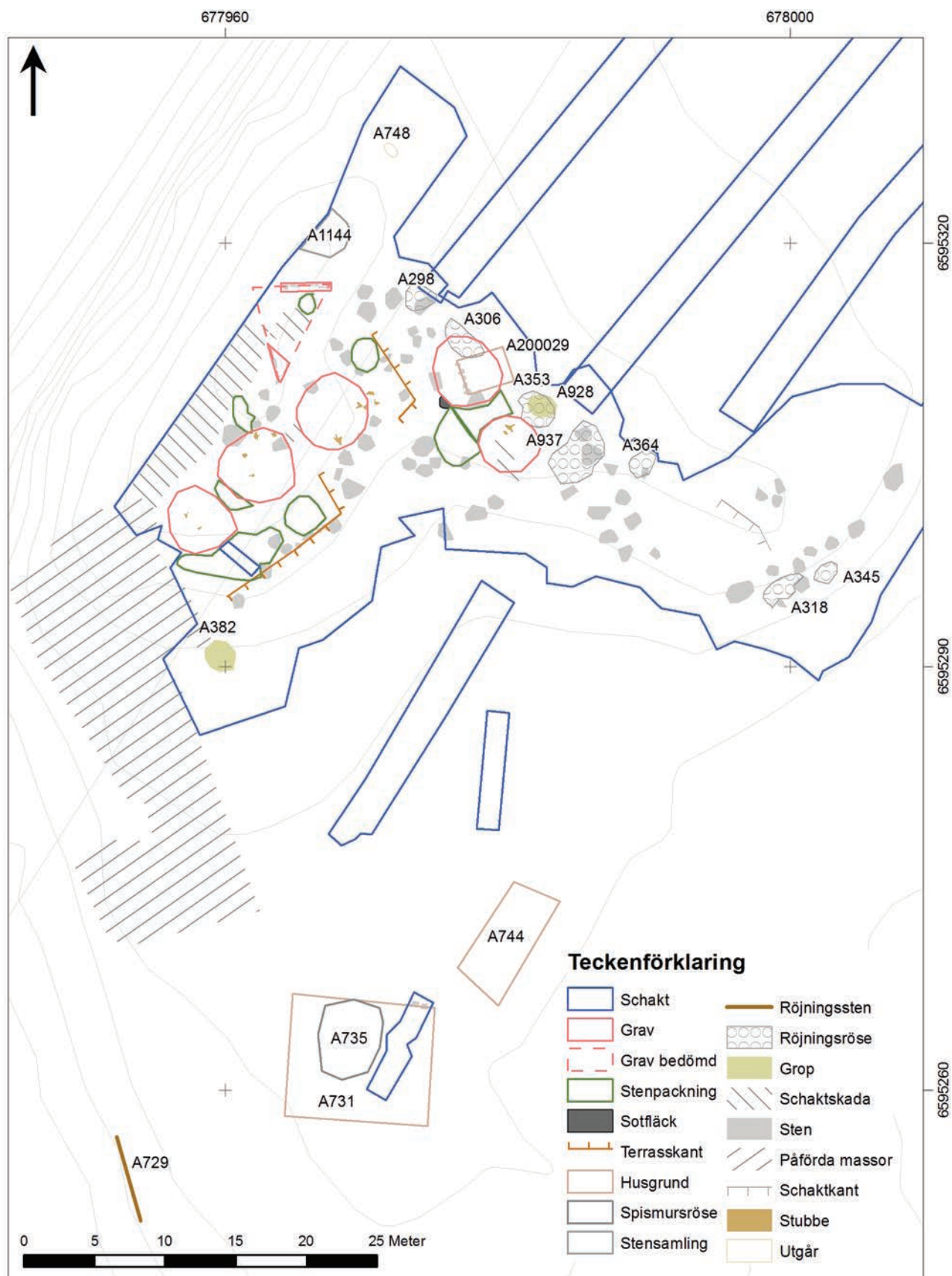
Bilaga 1. Schakttabell, förundersökning	38
Bilaga 2. Schaktplaner, förundersökning Täby 102:1	39
Bilaga 3. Anläggningstabell, förundersökning	41
Bilaga 4. Fyndtabell, förundersökning	42
Bilaga 5. Anläggningstabell, arkeologisk undersökning	43
Bilaga 6. Fyndtabell, arkeologisk undersökning	44
Bilaga 7. Ruttabell, arkeologisk undersökning	44
Bilaga 8. Osteologisk analys	45
Bilaga 9. Vedartsanalys	47
Bilaga 10. ¹⁴ C-analys	49

Bilaga 1. Schakttabell, förundersökning

Nr	Lokal	Topografiskt läge	Längd, m	Djup, m	Anläggningar	Botten	Anmärkning
S292	Täby 102:1, boplats	Flack åker	52	0,4	-	Stenig silt i södra halvan och silt i norra.	Södra änden berörde röjningsröset A298.
S285	Täby 102:1, boplats	Flack åker	56	0,4	-	Silt	3-4 stenlyft och en sprängstensgrop.
S279	Täby 102:1, boplats	Flack åker	52	0,4	-	Stenig morän med markfasta stenar.	2-3 stenlyft.
S275	Täby 102:1, boplats	Flack åker	27	0,3-0,4	-	Morän i södra halvan och silt i norra.	3-4 stenlyft.
S897	Täby 102:1	Flack till synes stenfri impedimentmark	21	0,3-0,4	-	Grov morän med mycket sten och ett parti med berg i dagen.	-
S906	Täby 102:1	Flack till synes stenfri impedimentmark	8	0,5-1,0	-	Kraftigt stenigt, morän.	-
S910	Täby 102:1	Flack impedimentmark, i husgrund A731	8	0,5	-	Morän.	Rasmassor, tegel och taktegel. I NÖ änden framkom två helt tillmakade syllstenar.
S200	Östra Ryd 309	Höglänt skogsmark.	8	0,1-0,2	-	Morän med markfasta block och stenar.	Ingen forn lämning.
S1474	Täby 102:1	Höglänt impedimentmark.	3	0,1-0,2	Terrass A200010	Morän.	Tilltagande förekomst av stenar mot sydöst.

Bilaga 2. Schaktplaner, förundersökning Täby 102:1





Bilaga 3. Anläggningstabell, förundersökning

Anl. Nr	Typ	Storlek (m)	Höjd (m)	Form	Fynd	Anmärkning
A1 (A391)	Stensättning	5×4	0,3m	Rund	-	-
A2 (A401)	Stensättning	5×4	0,5m	Rund	-	-
A3 (A446)	Stensättning	4,5×4	0,3	Rund	-	I det närmaste ofylld.
A4 (A606)	Stensättning	5,2×4,5	0,4	Rund	-	
A5 (A591)	Stensättning	4	0,4	Rund	-	I det närmaste ofylld.
A6 (A587)	Stensättning	2,5×1,4	0,3	Triangulär	-	Rest av, motsvarar en triangulär stensättnings södra spets.
A6 (A677)	Stensättning	3,7	0,2	Rak	-	Åtta stenar på rad, 0,3–0,6 m stora. Rest av triangulär stensättning, dess bas i norr.
A6 (A200026)	Stensättning	Bedömd storlek: 7,5 lång i sida (N–S) 5,9 bred i basen (Ö–V)	0,1	Triangulär	-	Hypotetisk, bedöms vara störd, består av A677 och A587.
A298	Röjningsröse	2×1,5	0,2	Rundat	-	Övertorvat med uppstickande stenar, 0,1–0,3 meter stora, löst liggande. Sentida.
A306	Röjningsröse	2,5×1,5	0,4	Ovalt	-	Övertorvat med uppstickande stenar, 0,1–0,4 meter stora. Sentida.
A345	Röjningsröse	1,5×1	0,4	Rundat	-	Invid berg, övertorvat, 0,1–0,5 meter stora stenar. Sentida.
A318	Röjningsröse	2,5×1	0,4	Ovalt	-	Övermossat, 0,2–0,4 meter stora stenar. Sentida.
A353	Röjningsröse	2,5×2	0,3	Rundad	-	Delvis övermossat, uppstickande stenar. Både skarpkantade och naturstenar, 0,2–0,3 meter stora. Sentida.
A378	Störning	6	-	-	Keramik, glas, metall.	Äldre schaktkant
A382	Grop	2,4×1,9	-	Rundad	-	Störning, sentida avfallsgrop.
A429	Stenpackning	3×1		Rundad	-	Ansluter till A401, portal eller överlagrad anläggning.
A436	Störning	1,25		Rund	En del av ett stag.	Hål efter ledningsstolpe (en ledning förekommer på 1950-talets ekonomiska karta).
A492	Stenpackning	2,5×2	0,05	Rundad	-	Del av terrass A524
A524	Terrasskant	9,3 (SV–NÖ), 3,1 (SÖ–NV)	0,2	-	-	Bestående av markfast sten, delvis påbyggd med 0,3–0,4 meter stora stenar. Mot väster är stenpackningarna A200010 och A492.
A567	Stenpackning	2,7×1,6	0,1	Oregelbunden	-	Ansluter till block.
A631	Stenpackning	3,7×2,4	0,1	Oregelbunden	-	Ev. tillsammans med A1095.
A681	Stenpackning	1,5	0,1	Rund	-	Rest av.
A691	Störning	-	-	-	-	Schaktskada.
A699	Störning	-	-	-	-	Schaktskada.
A710	Störning	-	-	-	-	Påförda massor, sprängsten.
A729	Röjningssten	5 (NV–SÖ)	0,4	Stenrad	-	Enradig, enskiktad, 0,5–0,8 m stora stenar. Sentida, ansluter till åker 1879, 1901-06
A731	Husgrund	10,3×8,6	0,2	Kvadratisk	-	Sentida, motsvarar bostadshus på den häradsekonomiska kartan från 1901–06
A735	Spismursröse	5,7×4,4	0,4	Ovalt	-	I A731
A744	Husgrund	8×3,7	0,5	Rektangulär	-	Med källargrop, ekonomibyggnad/källare. Påförda massor.
A760	Stenpackning	2,5×2,5	0,1	Rundad	Vid detektering, odeinierbar rostklump	Undersökt, under ett skikt sten vidtog morän.
A799	Terrasskant?	5,4 (NV–SÖ), 1,7 (SV–NÖ)	0,1	-	-	Gles rad av block, 0,8–1,0 meter stora och glest liggande stenar, 0,3 meter stora.

Bilaga 3. Anläggningstabell, förundersökning

Bilaga 4. Fyndtabell, förundersökning

Anl. Nr	Typ	Storlek (m)	Höjd (m)	Form	Fynd	Anmärkning
A928	Grop	2,15×1,6	-	Oval	Metall, glas, plast.	Sentida avfallsgrop.
A937	Röjningsröse	4,4×2,8	0,2	Oregelbundet	Glas, tegel.	Sentida. Invid block, större stenar överst följt av mindre stenar i myllig silt där glas och tegel förekom. 0,15–0,5 meter stora stenar.
A1095	Stenpackning	3,3×1,3–3	0,1	Oregelbunden	Metall och glas.	Belägen mellan A591 och 606, ansluter till A631 i SV. Stort inslag av skarpkantade stenar. Myllig silt mellan stenarna med sentida fynd.
A1144	Stensamling	3,5×1,8	0,2	Oregelbunden	Spik	Gles, ev dumpad sten.
A1624	Sotfläck	0,9×0,6	-	Oregelbunden	-	-
A200010	Stenpackning	6,5×2,9	0,1–0,2	Oregelbunden	Nit (F1)	Del av terrassering.
A200029	Husgrund	2,3×0,5 (NNV–SSÖ)	0,15	-	Sentida avfall, glas, metall och tegel.	Sentida, motsvarar förmodligen ett uthus på den häradsekonomiska kartan från 1901–06
A200032	Stenpackning	2,5×0,5	0,15	-	-	Syllstensrad, ingår i husgrund A200029.

Bilaga 4. Fyndtabell, förundersökning

Fyndnr	Lokal	Fyndomständighet	Sakord	Material	Antal	Vikt, g	Anmärkning	Gallrat
1	Täby 102:1	Rensfynd, A200010	Nit	Järn	1	11	Recent, kasserat	Ja
2	Täby 102:1	Rensfynd, A4	Ostronskal	Skal	1	1	Kasserat	Ja
3	Täby 102:1	Rensfynd, A200010	Beslag,	Järn	1	18	Recent, rombiskt med nithål. Kasserat	Ja
4	Täby 102:1	A760	Ten	Järn	1	1	Kasserat	Ja
5	Täby 102:1	A200010	Mynt	Koppar	1	5	Kasserat	Ja

Bilaga 5. Anläggningstabell, arkeologisk undersökning

Anl. Nr	Typ	Storlek (m el m ²)	Höjd/tjocklek (m)	Form	Fynd	Anmärkning
A1	Stensättning	5,6×6	0,3	Rund	-	Se gravbeskrivningar.
A2	Stensättning	5,6×5,4	0,5	Rund	-	Se gravbeskrivningar.
A3	Stensättning	5,5×5,9	0,3	Rund	-	Se gravbeskrivningar.
A4	Stensättning	5,2×5,3	0,4	Rund	-	Se gravbeskrivningar.
A5	Stensättning	4,7×5	0,4	Rund	-	Se gravbeskrivningar.
A6	Stensättning	2,5×1,4	0,3	Triangulär	-	Se gravbeskrivningar.
A1508	Stenpackning	21 m ²	-	Rundad	-	Tillhör grav A1. Se gravbeskrivning.
A1563	Lager	21 m ²	0,3	Rundad	F12 obr. ben	Tillhör grav A1.
A1564	Stenpackning	2,5×1,1	-	Oregelbunden	-	Utgår, uppkastad sten på A2.
A2754	Stenpackning	1,3×1,2	-	Rundad	Glas, metall plast,	Utgår, sentida störning.
A2767	Stenpackning	7 m ²	0,1–0,3	Oregelbunden	-	Tillhör grav A3. Se gravbeskrivning.
A3112	Härd	0,5×0,4	0,15	Oval	-	¹⁴ C-daterad till historisk tid.
A3122	Stenpackning	20,5 m ²	-	Oregelbunden	-	Sentida, hör ihop med torplämningarna.
A3147	Stenpackning	2,5 m ²	-	Rundad	Metall, glas	Utgår, röjningssten.
A3215	Stenpackning	12,8 m ²	-	Rundad	-	Tillhör grav A4. Se gravbeskrivning.
A3346	Stenpackning	7,8 m ²	-	Oregelbunden	-	Tillhör grav A5. Se gravbeskrivning.
A3411	Stenpackning	10 m ²	0,2	Oregelbunden	F6 järnföremål	Del av terrassering.
A3450	Lager	20,5 m ²	0,1–0,15	Rundad	-	Tillhör grav A3. Se gravbeskrivning.
A3451	Stenpackning	2×1,5	0,1	Rundad	-	Del av terrassering.
A3819	Lager	12,8 m ²	0,1–0,2	Rundad	F8 br. ben, F13 obr. ben	Tillhör grav A4.
A3948	Lager	20,5 m ²	0,1–0,15	Rundad	F1 pärla, F4 järn, F7 br. ben	Tillhör grav A3.
A3951	Lager	12,8 m ²	0,15	Rundad	F2 järnspik	Tillhör grav A4.
A3954	Lager	8 m ²	0,15	Oregelbunden	-	Tillhör grav A5.
A3955	Lager	14 m ²	0,15	Rundad	-	Tillhör grav A5.
A4036	Stenpackning	4×1,5	0,15	-	-	Konstruktionsdel av grav A3.
A4113	Lager	15,2 m ²	0,2–0,3	Oregelbunden	F3 järnrit, F5, nitplatta, F9–11 br. ben	Tillhör grav A2.
A4119	Stenpackning	1,8×1,2	-	Rundad	-	Utgår, uppkastad sten norr om grav A2.
A4134	Stenpackning	15,2 m ²	-	Oregelbunden	-	Tillhör grav A2. Se gravbeskrivning.

Bilaga 6. Fyndtabell, arkeologisk undersökning

Fynd-nr	Material	Sakord	Fragmenteringsgrad	Antal	Vikt i gram	Övrigt	Kontext	Gallrat
1	Glas	Pärta	Intakt	1	1,2	Röd	A3948	Nej
2	Järn	Spik	Fragment	1	2,4	Klippspik	A3951	Ja
3	Järn	Nit	Fragment	2	3,0		A4113	Ja
4	Järn	Föremål	Fragment	2	2,9		A3948	Ja
5	Järn	Nitplatta	Defekt	1	2,5	Rombisk	A4113	Ja
6	Järn	Nit	Fragment	1	8,6		A3411	Ja
7	Bränt ben	Ben	Fragment	1	1,6		A3948	Ja
8	Bränt ben	Ben	Fragment	2	0,2		A3819	Ja
9	Bränt ben	Ben	Fragment	1	0,2		A4113	Ja
10	Bränt ben	Ben	Fragment	1	0,05		A4113	Ja
11	Bränt ben	Ben	Fragment	1	0,06		A4113	Ja
12	Obränt ben	Ben	Fragment	7	0,1		A1563	Nej
13	Obränt ben	Ben	Fragment	4	0,1		A3819	Nej

Bilaga 7. Rutttabell, arkeologisk undersökning

Ruta	X	Y	Kontext	m ²	Djup	Beskrivning
G4193	6595306	677975	AK3122	1	0,35 m	Rutan grävdes i en stenpackningen A3122 med stenar i storlek upp till ca 0,3 meter. Packningen tolkades som recent och låg i ett 0,04–0,05 meter tjockt mylligt siltlager. En del av stenarna visade sig tillhöra den underliggande moränen.

Osteologisk analys av benmaterial från Arninge

Lisa Hartzell

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård gjorde sommaren 2017 en arkeologisk undersökning av gravfältet Täby RAÄ 102:1 i Arninge, Täby sn, Uppland. Vid undersökningen påträffades ett fåtal brända och obrända ben.

Material

Det osteologiska materialet omfattade endast 7,1 g varav 2,3 g brända ben. Benen tillvaratogs som punktinmätta fynd i grav I-IV. Ett obränt ben tillvaratogs som lösfynd och är troligen recent.

Metoder

Identifiering och registrering

Vid analysen har benfragmenten om möjligt bestämts till art, benslag, del och sida med hjälp av Stiftelsen Kulturmiljövårds osteologiska referenssamling. Vikt anges i gram. Vid de fall vikten har varit mindre än vågens noggrannhet (0,1 g) har vikten satts till 0,1 g.

Kvantifiering

I detta arbete redovisas fragmentantal samt vikt vid kvantifiering. Benmaterialet var inte tillräckligt stort för att utarbeta några statistiska resultat.

Ålder

Åldersbedömning av djur görs vanligen utifrån tandframbrott, tandslitage samt graden av epifyssammanväxning, d.v.s. ledändarnas sammanväxning med benet. Denna sker efter att benets tillväxt har avslutats, vilket inträffar vid en känd ålder för varje benslag och art (Silver 1969).

P.g.a. materialets fragmentariska karaktär har det inte varit möjligt att göra någon könsbedömning eller metrisk dokumentation av benen.

Resultat

Beskrivning av materialet

Benmaterialet utgjordes av 4,8 g obrända och 2,3 g brända ben. 6,4 g kunde identifieras till art och benslag.

Artfördelning

Två djurarter kunde identifieras i materialet: Får/get (*Ovis aries/Capra hircus*) och svin (*Sus domestica*). Samtliga benfragment från får/get är obrända medan benet från svin är bränt. Inga ben från människa identifierades. Resterande material bestämdes endast till däggdjur (*Mammalia*), mellanstort däggdjur eller mellanstort till stort däggdjur (se tabell 1). Det är möjligt att samtliga ben härrör från svin och får/get.

Art	Antal fragment	Vikt (g)
Får/get	12	4,8
Svin	1	1,6
Mellanstort däggdjur	1	0,1
Mellanstort till stort däggdjur	3	0,5
Däggdjur	1	0,1
Summa	18	7,1

Tabell 1. Identifierade djurarter.

Det största benet i materialet var ett lösfynd av ett obränt skenben från får/get, som dock troligen är recent. Obrända tandfragment av får/get har identifierats i grav I och IV. Ett bränt fragment av språngben från svin har identifierats i grav III. Artfördelning per kontext framgår av tabell 2.

Grav	Fynd	Kontext	Art	Benslag	Status	Antal	Vikt (g)	Anmärkning
I	12	1563	Får/get (<i>Ovis aries/capra hircus</i>)	Tand	Obränt	7	0,1	
II	9	4134	Mellanstort till stort däggdjur	Långt rörben	Bränt	1	0,4	
II	10	4134	Däggdjur (<i>Mammalia</i>)	-	Bränt	1	0,1	
II	11	4113	Mellanstort däggdjur	Långt rörben	Bränt	1	0,1	
III	7	3948	Svin (<i>Sus domestica</i>)	Språngben	Bränt	1	1,6	
IV	8	3819	Mellanstort till stort däggdjur	-	Bränt	2	0,1	
IV	13	3819	Får/get (<i>Ovis aries/capra hircus</i>)	Tand	Obränt	4	0,1	
		Lösfynd	Får/get (<i>Ovis aries/capra hircus</i>)	Skenben	Obränt	1	4,6	Ålder > 3 år. Eroderat.

Tabell 2. Lista över benfynd per kontext.

Minsta individantal för hela materialet har beräknats till ett svin samt en får/get. Den ringa benmängden utesluter ytterligare statistisk bearbetning.

Åldersbedömning

Endast skenbenet från får/get var möjligt att använda för åldersbedömning. Djuret var 3 år eller äldre.

Sammanfattning

7,1 g ben från gravfältet RAÄ Täby 102:1 har analyserats osteologiskt. Människoben saknas, däremot har får/get och svin identifierats i materialet.

Referenser

Silver, I.A. 1969. The ageing of domesticated animals. I: *Science in Archaeology*. BAR British Series 109. Oxford.

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1756

**Vedartsanalyser på material från Stockholms län,
Täby sn. Arninge.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1756

2017-08-30

Vedartsanalyser på material från Stockholms län, Täby sn. Arninge.

Uppdragsgivare: Christian Gatti/Stiftelsen Kulturmiljövård

Arbetet omfattar två kolprov från utgrävningarna av ett gravfält från järnålder. Proverna innehåller kol från tre trädslag, björk, en och tall. Provet från härden med björk kommer att ge en tillförlitlig datering. Provet med tall från graven kan ge en högre egenålder.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
3112	4192	Härd	1,4g	1,4g 6 bitar	Björk 1 bit En 5 bitar	Björk 175mg	
1563	3409	Grav	2,7g	2,3g 6 bitar	Tall 6 bitar	Tall 46mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
En	<i>Juniperus communis</i>	2000 år	Anspråkslös, gärna soliga växtplatser	Veden seg och motståndskraftig mot röta. Stängselstolpar, kärl	Den aromatiska veden har använts till rökning av kött och fisk. Den höga åldern uppnås bara i undantagsfall.
Tall	<i>Pinus sylvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) taksån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.



UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@physics.uu.se

Uppsala 2017-11-24

Christian Gatti
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41
722 12 VÄSTERÅS

Resultat av ¹⁴C datering av träkol och brända ben från Arninge, Täby socken, Uppland. (p 1259)

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

Förbehandling av brända ben:

1. 1,5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 timmar.
2. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
3. 1 M HAc tillsatt till provet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 24 timmar.
4. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
5. Lakning med 6 M HCl.
6. Den erhållna CO₂-gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet.

RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C age BP
Ua-57090	A1563	-21,4	329 ± 30
Ua-57091	A3112	-27,7	212 ± 29
Ua-57092	A3948	⁽¹⁾	1 353 ± 48
Ua-57093	4113 A	-22,9	1 169 ± 41

⁽¹⁾ Inte tillräckligt material för analys.

Proverna A3819, 4113 B och 4113 C var av för dålig kvalitet och kunde ej dateras.

Med vänlig hälsning

Göran Possnert / Lars Beckel

IntCal13 atmospheric curve (Reimer et al 2013)OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

